

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

II РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 12

София, събота, 1 декемврий

1928 г.

15. заседание

Четвъртък, 29 ноемврий 1928 година

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ, въ 16 ч. 30 м.)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Понеже има нужното число народни представители, обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни представители: Еминъ Тахировъ Агушевъ, Хафузъ Садъкъ Алиевъ, Иванъ Ангеловъ, Христо Баевъ, Христо Баралиевъ, Иванъ Бомбевъ, Борисъ Накъв Бошковъ, Стефанъ Бояджиевъ, Илия Бояджийски, Никола Бурмовъ, Ради Василевъ, Тодоръ Г. Влайковъ, Вълчо Даскаловъ Вълчовъ, Петъръ Гаговъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Павелъ Георгиевъ, Мехмедали Герай, Георги Т. Данаиловъ, Георги Данковъ, д-ръ Никола Думановъ, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Борисъ Евтимовъ, Трифонъ Ерменковъ, Борисъ Ецовъ, д-ръ Димо Желъзовъ, Станю Златевъ, Димитъръ Ивановъ I, Димитъръ Ивановъ II, Христо Илиевъ, Панайотъ Тинчевъ Калчевъ, Трифонъ Капитановъ, Димитъръ Каранешевъ, Никола Кемилевъ, Колю Кожаклиевъ, Кузманъ Куневъ, Кънчо Кънчевъ, Димо Кьорчевъ, Иванъ Лѣкарски, Александъръ Малиновъ, Йосифъ Марулевъ, Петъръ Миновъ, Добри Митевъ, Димитъръ Мишайковъ, Кара Али Мустафовъ, Емануилъ Начевъ, Георги Нешковъ, д-ръ Борисъ Николовъ, Кирилъ Ноевъ, Петъръ Панайотовъ, Малинъ Паневъ, х. Георги х. Петковъ, Аврамъ Стояновъ Петровъ, Иванъ Петровъ, Георги Пъчевъ, Николай Савовъ, Георги Семерджиевъ, Георги Симеоновъ, Кирилъ Славовъ, Стефанъ Стефановъ, Петъръ Стояновъ, Христо Стояновъ, Никола Търкалановъ, д-ръ Йосифъ Фаденхехтъ, Александъръ Хитриловъ, Кръстю п. Цвѣтковъ, д-ръ Никола Чирпанлиевъ, Маринъ Шиваровъ и Иванъ п. Янчевъ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е решило отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. Желю Тончевъ — 2 дни;
 На г. Стойчо Георгиевъ — 4 дни;
 На г. Мехмедъ Алиевъ Салиевъ — 3 дни;
 На г. Петъръ Панайотовъ — 3 дни;
 На г. Кара Али Мустафовъ — 3 дни;
 На г. Димо Кьорчевъ — 3 дни;
 На г. Мехмедали Герай — 3 дни;
 На г. Григоръ Василевъ — 1 день;
 На г. Иванъ Ангеловъ — 3 дни;
 На г. Янко Куцаровъ — 2 дни;
 На г. Панайотъ Тинчевъ Калчевъ — 2 дни;
 На г. Еминъ Агушевъ — 2 дни;
 На г. Хафузъ Садъкъ Алиевъ — 2 дни;
 На г. д-ръ Димо Желъзовъ — 2 дни;
 На г. Добри Митевъ — 1 день;
 На г. Стефанъ Стефановъ — 2 дни;
 На г. Иванъ Бомбевъ — 3 дни;
 На г. Димитъръ Зографски — 4 дни;
 На г. Кузманъ Куневъ — 1 день;
 На г. Петъръ Стояновъ — 1 день;
 На г. Георги Пъчевъ, — 2 дни;
 На г. Гето Кръстевъ — 1 день;
 На г. д-ръ Владимиръ Буриковъ — 1 день;

На г. Стефанъ Димитровъ — 4 дни;
 На г. Христо Стояновъ — 4 дни и
 На г. Георги Нешковъ — 4 дни.

Постъпило е питане отъ хасковския народенъ представителъ г. Димитъръ Нейковъ къмъ г. министра на вътрешнитъ работи и народното здраве — че отъ два месеца въ селата Обручище и Навжсенъ, Харманлийска околия, се върши тероръ и разни произволи отъ тайни полицаи, начело съ детектива Йовчо Петровъ. Това питане ще бѣде съобщено на г. министра, за да отговори.

Има друго питане отъ сливенския народенъ представителъ г. Добри Димитровъ къмъ г. министра на вътрешнитъ работи и народното здраве — че на 22 т. м. въ гр. Сливенъ сж арестувани отъ органитъ на властта шестъ души работници, които разпространявали професионална литература. И това питане ще бѣде съобщено на г. министра, за да отговори.

Постъпило е трето питане отъ бѣлослатинския народенъ представителъ г. Тончо Мечкарски къмъ г. министра на вътрешнитъ работи и народното здраве — че въ с. Липница, Орѣховска околия, се подвизава единъ самозванъ „фелдшеръ медицински“, руснакъ, който нѣма право да лѣкува. И това питане ще бѣде съобщено на г. министра, за да отговори.

Отъ Министерството на желѣзницитъ, пошитъ и телеграфитъ е постъпилъ законопроектъ за морското училище. (Вж. прил. Т. I, № 11)

Ще ви се раздаде и постави на дневенъ редъ.

Д. Грънчаровъ (з. в): Г. председателю! Вчера бѣхъ депозиралъ едно питане къмъ г. министра на вътрешнитъ работи.

Председателстващъ А. Христовъ: Защо?

Д. Грънчаровъ (з. в): Вие знаете защо. Моля да ми се отговори.

Г. Марковъ (з. в): Че е битъ и арестуванъ народенъ представителъ, което е много важно.

Д. Грънчаровъ (з. в): Г. г. народни представители! . . .

Председателстващъ А. Христовъ: Нѣма защо да развivate питането, защото г. министърътъ го нѣма.

Г. Марковъ (з. в): Трѣбва да се отговори на това питане.

Д. Грънчаровъ (з. в): Тогава ще Ви моля за утре непременно да се отговори на това питане. Въпросътъ се касае за единъ народенъ представителъ и Народното събрание самъ трѣбва да иска да се постави на разглеждане този въпросъ и да се отговори.

С. Мошановъ (д. ср): Прави сте.

Г. Марковъ (з. в): За утре непременно да се отговори.

Председателстващъ А. Христовъ: Ще покана г. министра да отговори.

Т. Мечкарски (з. в): Г. председателю! И азъ имамъ на правено едно питане преди две седмици, защо не е разрешенъ на Земледѣлския съюзъ конгресътъ въ София, а въ Шуменъ. Нека се помоли г. министра да отговори и на моето питане утре.

Председателстващъ А. Христовъ: Добре.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — продължение разискванията по отговора на тронното слово.

Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Каранджуловъ.

И. Каранджуловъ (мак): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! За да бѣда начисто, трѣбва да заявя, че сповестеното отъ нѣкои вестници, какво въ парламентарната комисия по отговора на тронното слово съмъ направилъ предложението, за да се предвиди въ отговора пасажъ за правата на малцинствата — това не е точно вѣрно. Истина е, че при края на заседанието, понеже не бѣхъ прочелъ още проектоотговора, тъй като въ сѣщото заседание се раздаде, поискахъ да се отложи заседанието за другъ денъ, когато може би ще направя нѣкое предложение. Обаче заседанието се отложи за сѣщия денъ подиръ пладне, когато азъ участвувахъ въ заседанието на пленума. Това иззвамъ, не защото имамъ намѣрение да протестирамъ или да обвиня нѣкого; напротивъ, азъ съмъ доволенъ, задето по предугаждане, по всѣка вѣроятност, се е счело за нужно така да се разбере, че дотогава, докогато правата на българските малцинства не се удовлетворятъ, все ще се говори, все ще се критикува и все ще се протестира отъ тая трибуна.

Понеже тоя предметъ се включва въ общата дейность на правителството, а пъкъ при дебатитъ по отговора на тронното слово се обсъжда общата политика на правителството, то, за да може да се говори по този предметъ въ пленума, не е абсолютно необходимо да се иска нѣкое допълнение на отговора, че чакъ тогава да може да се говори по този предметъ въ пленума. Ето защо, г. г. народни представители, азъ моля вашето търпение да ви занимава нѣколко минути по предмета.

Не мога да скрия скръбта си, задето дори и въ тронното слово не се е намѣрило за нужно да се каже нѣщо по въпросъ за правата на малцинствата, тѣмъ паче, че тоя въпросъ, както каза и г. професоръ Стайновъ, е единъ отъ голѣмитъ национални въпроси. Голѣмъ е контрастътъ между троннитъ слова и отговоритъ на троннитъ слова, както отъ тази, втора, редовна сесия на XXII-то обикновено Народно събрание, така и отъ неговата първа редовна сесия, въ сравнение съ тронното слово отъ първата редовна сесия на XXI-то обикновено Народно събрание, защото въ тронното слово тогава изрично се говорѣше за правата на малцинствата, а и отговоритъ, естествено, съ голѣмъ жаръ се отекна за сѣщитъ тия права. Но оттогава и досега въ всички тронни слова и отговоритъ имъ, при всичката ни борба, нищо не се спомена за тѣзи права. Азъ още си припомнямъ въ първото заседание на XXI-то обикновено Народно събрание заключителната речъ на министъръ-председателя тогава по отговора на тронното слово, която бѣ изказана съ такова ораторство, съ такъвъ ентузизъмъ, шото падна като мехлемъ на рана. Изглежда, обаче, че оттогава досега на туй искане, на туй желание по тоя въпросъ отъ голѣмо значение сме останали глухи презъ всичкитъ заседания до днесъ включително. И въ това отношение отъ XXI-то обикновено Народно събрание тронното слово и отговоритъ останаха девствени.

Правата на малцинствата, г. г. народни представители, не се съдържатъ въ Ньойския договоръ. Ньойскиятъ договоръ съдържа само задълженията на българската държава, а не и правата ѝ. Правата на малцинствата се съдържатъ въ други договори. Въ тѣзи договори българската държава не е контрагентъ. Тѣзи договори сѣ сключени между самитъ победители: отъ една страна великитъ сили, отъ друга страна оиѣзи държави, съществуващи дотогава, или новосъздадени, на които се предаватъ мѣста съ чужди за тѣхъ населенія, и на които се възлага задължението да изпълняватъ подписанитъ отъ

тѣхъ клаузи, които съдържатъ правата на тия населенія, наречени малцинства. Правата на българските малцинства произтичатъ именно отъ тѣзи клаузи за правата на малцинствата.

Правата на българските малцинства се съдържатъ въ четири точки. Първо, правата на българитъ въ грѣцка Македония, които заедно съ българитъ въ сръбска Македония съставятъ болшинството отъ населението въ Македония изобщо; само въ сравнение съ населението на цѣлата грѣцка държава българитъ въ грѣцка Македония съставятъ едно малцинство. На второ мѣсто, това сѣ правата на българитъ въ сръбска Македония; тамъ тѣ съставятъ пакъ малцинство въ сравнение съ населението на цѣлата сръбска държава. На трето мѣсто, дохождатъ правата на българитъ въ Добруджа. И най-после дохождатъ правата на българитъ отъ западнитъ краища, които бидоха откъснати отъ България и се предадоха на Сърбия.

Г. професоръ Данаиловъ право каза онай денъ отъ трибуната, че проблемата на българския народъ е вѣковна. Борбата за езикъ и вѣра съществува още отъ началото на нашето възраждане. Тя е била, може да се каже, изключително борба за вѣра, защото тогава вѣрата на българския народъ бѣше непонятна, въ смисълъ, че народътъ едва ли нѣщо е разбиралъ отъ тая вѣра, тъй като тя му се проповѣдаваше не на неговия езикъ, а на грѣцки езикъ. Сега борбата е за езикъ, не толкова за вѣра. И интересно: презъ вѣковетъ, когато българскиятъ народъ е билъ робъ, той е ималъ право да говори на свой езикъ. И това го е запазило да съществува и днесъ следъ дългото робство. Значи, за българския езикъ става борба. И понеже не се позволява на българитъ въ съседнитъ страни да си служатъ съ свой езикъ, произлиза една борба и тая борба се нарича македонски въпросъ.

Какъвъ е македонскиятъ въпросъ? Г. професоръ Стайновъ цитира отъ трибуната изъ една речъ, държана въ Попово отъ председателя на Народното събрание, г. професоръ Цанковъ, който казалъ, че македонскиятъ въпросъ е държавенъ въпросъ. За да можемъ да разберемъ какъвъ е този въпросъ, ще трѣбва да вникнемъ въ естеството на правата на малцинствата, защото, както казахъ, македонскиятъ въпросъ се включва, се съдържа въ въпроса за правата на малцинствата.

За да не се предполага, че държавата, на която се дава единъ такъвъ подарѣкъ, може каквото си ще да прави съ населението, то великитъ сили-дарителки сѣ рекли: не, не е тая целта ни; що се касае до територията, що се касае до подданството на населението, тѣ ще бѣдатъ политически подъ ведомството на тая държава, но що се касае до населението, етнически и религиозно, това население ще си запази своя езикъ, своята религия, своитъ обичаи, такива, каквито ги е имало по-рано и които го свързватъ съ оный народъ, отъ който това население е откъснато. Това е явно, това произтича естествено отъ самото съдържание на тия договори, отъ целта, която се е гонила съ тѣхъ.

Е добре, тогава естествено е да се запитаемъ: чий е този въпросъ, македонскиятъ въпросъ? Кому принадлежи? Да видимъ за въ полза на кого сѣ предвидени тия права. Нѣма съмнение, че въ полза на самото население, което се предава на другата държава — въ полза на македонското население, що се касае до Македония. Тѣй че правото, бидейки на македонското население, нѣма съмнение, че това население е въ правото си да иска да се мѣси въ този въпросъ и да иска разрешението му. Това добре, що се касае до македонцитъ, живущи въ Македония. А македонцитъ емигранти? Иматъ ли право тѣ да се мѣсятъ и да искатъ разрешението на този македонски въпросъ? Азъ мисля — това е безспорно — че и тѣ иматъ това право. Преди всичко, когато се е давало това право, имало се е предъ видъ македонското население, което е въ Македония; а и емигрантитъ се включватъ, защото и тѣ сѣ живѣли въ Македония. Но, като сѣ избѣгали и сѣ дошли тукъ, за примѣръ, станали сѣ български подданици, иматъ ли още право да претендиратъ, че македонскиятъ въпросъ тоже е тѣхенъ и да искатъ разрешението му? Азъ мисля — да. Станали сѣ български подданици. Защо? Ами видно е, че въ България като живѣятъ, не могатъ безъ българско подданство; тѣ трѣбва да бѣдатъ български подданици, ако нѣматъ паспортъ за своето чуждо подданство. Тия, които сѣ избѣгали отъ Македония поради физическо насилие, не само не сѣ имали време да се снабдятъ съ паспорти, но не имъ е дадена възможность за това. Впрочемъ, дали иматъ право или не да искатъ разрешаването на маке-

донския въпрос, поне de facto, е разрешено, тъй като редъ години македонските емигранти посредствомъ бившия, така нареченъ „Изпълнителенъ комитетъ“, а сега „Националенъ комитетъ“ на македонскитъ братства, сж давали заявления, молби, протести на Обществото на народитъ, и Обществото на народитъ никой пътъ не е връщало тия молби и протести, нито е казвало, че вие нѣмате право да се бъркате въ този въпросъ; напротивъ, отговаряло е, че е получило заявленията, протеститъ и пр. И дори още въ единъ случай — струва ми се, че това бѣше по време на процеса въ Македония противъ академическата младежъ — протеститъ, изпратенъ отъ Националниятъ комитетъ до Обществото на народитъ — имаме за това сведения чрезъ вестникитъ — въ преписъ бѣ изпратенъ до правителството въ Бѣлградъ, което бѣ запитано, има ли да каже нѣщо по него. И, ако не се лъжа, отъ Бѣлградъ бѣха отговорили, че нѣма никой право да се бърка въ вътрешнитъ имъ работи.

Искамъ да кажа, че правото на емигрантитъ да се мѣсятъ въ въпроса, да искатъ разрешението му, е, безспорно, признато.

Остава, по-нататкъ, да видимъ, дали този въпросъ е държавенъ, и, ако е държавенъ — въ какъвъ смисълъ е държавенъ. Българскитъ народъ има ли право да се бърка въ този въпросъ? Азъ мисля, че има. И това пакъ го изваждамъ отъ самото съдържание, отъ самото естество на договора съ клаузитъ, и особено отъ предполагаемото намѣрение на стимулаторитъ, т. е. великитъ сили, които сж наложили клаузитъ въ договора. Казвахъ и по-тарямъ, макаръ и подъ друга форма, че намѣрението на великитъ сили е било, щого населението, което се дава на чуждата държава, да има право да си остане въ своята религия, въ своята народност, съ своя езикъ и обичаи. Естествено, че отъ това има интересъ и самиятъ български народъ. Понеже границитъ на държавитъ следъ дългъ напредкъ може да станатъ маловажни, политически хората могатъ да принадлежатъ на една или на друга държава по подданство, но народността си остава сжщата — тѣ продължаватъ да се числятъ въ своя народъ. Не сж искали великитъ сили да накрънятъ и самия народъ въ неговата, така да се каже, народностна цѣлостъ. Искали сж тия малцинства да си останатъ пакъ въ връзка съ своя народъ, и той да бѣде въ връзка съ тѣхъ. Следователно, считало се, че-вреда не ще има и за българския народъ, защото, като се запази езикътъ, обичаитъ и пр. на малцинствата — българскитъ народъ има интереса тѣ да се запазятъ — той ще съставлява пакъ една цѣлокупностъ.

Ето, следователно, че не само жителитъ на Македония, не само македонскитъ емигранти, но и българскитъ народъ има право да се бърка, да се мѣси въ този въпросъ и да иска разрешаването му. И българското правителство, естествено, като представител на българския народъ, има сжщото право.

Но ето кѣде е спорътъ: като казваме, че македонскитъ въпросъ може да бѣде въпросъ държавенъ, е ли той изключително държавенъ въпросъ? Ето това е единъ много важенъ въпросъ. Съ други думи, само българската държава ли има правото да се мѣси въ този въпросъ, нѣма ли това право и другъ? Макаръ българското правителство да представлява цѣлото население въ България, макаръ то да представлява и македонскитъ бѣжници, защото тѣ сж български подданици, то не представлява македонското малцинство, тъй че не може да се счита, че само българската държава има правото да се мѣси тукъ.

За доказателство на това твърдение позволете ми да ви представя една хипотеза. Предположете, че македонското население не желае да се ползува отъ правата на малцинствата. Въ Сърбия то, наприкладъ, казва: „Ние сме си чисти сърби, ние сме прави сърби“, а въ Гърция казва: „Ние сме чисти елини“. Въ такъвъ случай българското правителство, понеже то представлява българския народъ, ще има ли право да се намѣсва? И за кого? Правата сж предвидени за самото население и, ако това население не желае да се ползува отъ тѣхъ, какъ ще може да го насилва българското правителство, подъ предлогъ, че положението на туй население е въпросъ държавенъ за България, да иска измѣнение на това положение? И vice versa, наопаки: предположете, че българското правителство по една или друга причина — а пъкъ причини може да има много — било, че е залисано съ много други работи въ държавата, които счита, че сж много по-важни, отколкото македонскитъ въпросъ, било по друга нѣкоя причина — може ли да предвиди човѣкъ всички възможни причини?

— не ще, отказва да се занимава съ този въпросъ. Населението тогава нѣма ли право да иска то само за себе си, понеже правата сж предвидени за него, да се зачитатъ тѣ? Безспорно, че има. Иматъ това право и бѣжанцитъ македонци, защото казахме, че и за тѣхъ, като македонци, сж предвидени тия права на малцинствата.

Ето отъ тукъ следва, че македонскитъ въпросъ може да се счита държавенъ дотолкова, доколкото той е общъ, дотолкова, доколкото действията на българската държава по него се покриватъ съ желанията и на самото население.

Но азъ не знамъ съ каква цель изпъкна това твърдение, че македонскитъ въпросъ е държавенъ. Ако е съ цель да се каже, че само държавата, респективно българското правителство, има правото да се бърка въ този въпросъ, тогава не знамъ дали туй не е казано съ цель за критика противъ правителството въ смисълъ, щомъ този въпросъ е държавенъ, дека е българското правителство, какво е направило то по него.

Г. г. народни представители! Страхъ ме е да не се счита, че излизамъ съ една изтъркана грамофонна плоча, ако бихъ взелъ да повтарямъ колко черкви и манастири е имало въ Македония до 1912 г., колко училища, колко читалища, колко учители и учителки, колко ученици и ученички, колко свещеници и владци. Отъ всичко това сега нищо нѣма; нѣма и една единствена българска черквичка въ нѣкое затѣтено село; едно единичко училище най-малко не е позволено днесъ. Взети сж всичкитъ отъ държавата. Но вземете предъ видъ, че черквитъ, училищата, читалищата не бѣха държавни, за да може по международното право, така да се каже, като дойде друга държава, съ силата на оржизето да ги превземе за себе си. Черквитъ, училищата и т. н. не бѣха строени отъ турската властъ, народътъ си ги построи, но сръбската държава му ги взема, грабна ги. И не само ги грабна, но не дава и право на хората тамъ да си построятъ една малка черквичка, едно мѣстичко училище. Не се позволява нищо, шо е българско, културно: вестникъ да се издава, въ читалищата да се чете, въ училищата да се учи, а се забранява и да се говори на български езикъ. Колко биха били петимни македонцитъ българи тамъ да видятъ нѣкакво списание, нѣкакъвъ български вестникъ. И азъ моля г. г. земеделцитъ, народни представители, да издействуватъ предъ своитъ приятели въ Бѣлградъ да допуснатъ, щото тѣхнитъ вестникъ поне да се изпраща въ Македония. Туй ще бѣде отъ голѣма полза за населението и ще бѣде едно доказателство за това, доколко сръбитъ сж искрени въ приятелството си съ тѣхъ. Сжщо се отнасямъ и къмъ г. г. широкитъ социалисти. Тѣ сж свързани съ единъ свой интернационалъ навсѣкѣде въ Европа и биха могли, вървамъ, чрезъ този интернационалъ да издействуватъ, щото тѣхнитъ вестникъ да се не забранява въ Македония. И единитъ и другитъ биха принесли на македонцитъ голѣма полза, ако биха могли да издействуватъ това.

Какъ постѣпиха съ македонската академическа младежъ въ Сърбия? Само поради обстоятелството, че младежитъ сж искали да се развиватъ и на български езикъ, да иматъ събрания, да си отворятъ читалища и да действуватъ, за да се придобиятъ избираеми права за въ общинскитъ управления, въ Парламента — само заради това ги сждиха и осждиха на тежки наказания. Защо ги осждиха? Защото изтезаниято ги застави да се признаятъ за виновни. Още Цицеронъ, Сенека, Св. Августинъ, които сж изучавали, какво предизвикватъ инквизиционнитъ срѣдства, казватъ: „Тѣ заставятъ невинния да лъже.“ Изтезаватъ невинния, защо? За да се признае за виновенъ. Значи, каратъ го да лъже. Изтезанията се упражняватъ, не защото има доказателства за виновността — ако има доказателства, нѣма нужда отъ изтезания — но защото нѣма доказателства, и за да се изтръгнатъ тѣ отъ самия обвиняемъ. Преди младежътъ да бѣде изследванъ отъ следователя, завеждатъ го предъ единъ изкопанъ гробъ и му казватъ: „Виждашъ ли този гробъ?“, или пъкъ му показватъ нажежени желѣза или други инструменти и му казватъ: „Ще признаешъ, че си въ съобщение съ македонската организация“. И той, разбира се, ще признае, какво ще прави? Макаръ тоя младежъ да бѣше отъ сръбския университетъ. А за тиранията още Аристотелъ, който се занимава съ разнитъ видове управления, казва: „Тиранията ражда революция; всѣки тиранинъ подхранва единъ революционеръ“.

Бидейки населението въ Македония при това положение, да не му се признаватъ никакви права, да се изтезаватъ хората само защото сж българи, азъ питамъ г. проф. Стайновъ: ако тамошното население само намѣри нѣкой

професор по социалните науки и му изложи какво е положението: „Азъ искамъ да бъда българинъ, защото българинъ съмъ роденъ; ужъ сж дадени права да чета и деца ми да се учатъ да четатъ на свой езикъ, но не се позволява; да се черкувамъ азъ съ всички наши българи въ българска черква ми се забранява; дори да си говоримъ на своя езикъ не ни е позволено, и не само не ни се признаватъ тия права, но не ни се дава възможност да се оплачемъ, че насила искатъ да ни посърбятъ; какво да правя?“ — азъ питамъ г. проф. Стайновъ, какво мисли той, че ще отговори професорътъ по социалните науки на тоя македонецъ? Той ще му отговори безъ съмнение: „Грѣбни орѣжнето и се бий; искай си правата съ орѣжне“ — това ще му каже.

Г. г. народни представители! Не искамъ да се счете, че азъ, 35-годишенъ магистратъ, отъ трибуната на българското Народно събрание насърчавамъ къмъ такова едно действие. Но искамъ да кажа, че исторически и научно такъвъ бива резултатътъ отъ третирането на македонцитъ въ Македония.

Ще направя едно сравнение между двама души оратори тукъ. Когато уважаемиятъ г. Янко Сакъзовъ отъ трибуната говорѣше, защо македонцитъ не отиватъ тамъ, въ Македония — кѣде Битоля и другаде — да се състезаватъ, г. д-ръ Руменовъ му забележи: „Г. Сакъзовъ! Петима лѣкари македонци бѣха на разни служби въ Македония; властѣта не е имала нищо противъ поведението на нѣкого отъ тѣхъ; въпрѣки това; обаче, тя ги вика и имъ казва: „За васъ вече нѣма мѣсто въ Македония; вие можете да отидете кѣдето искате въ Югославия, но не и въ Македония“. Защо? Защото сж българи и защото сж представители на една наука, на медицинската наука, на български езикъ. Много интересно е, че, когато д-ръ Руменовъ изнесе този фактъ, г. Сакъзовъ изведнѣжъ видѣ, че се е мамилъ въ предположението си и се стѣписа назадъ. Може би наша е вината, задето не сме освѣтлили народнитъ представители или шефове на партитъ по същинското положение въ Македония. Но азъ правя разлика между г. Сакъзовъ и г. професоръ Стайновъ. Когато г. Стайновъ говорѣше, че въ Петричкия окръгъ правителството нѣма, така да се каже, властъ, народниятъ представителъ Таско Стойковъ му възрази: „Не е вѣрно това, г. професоре: азъ идвамъ сега отъ Петричкия окръгъ; всичката властъ тамъ е въ рѣцетъ на правителството. Отъ офицери и войници се прави провѣрка на личнитъ карти.“ И намѣсто г. Стайновъ да каже, като г. Сакъзовъ, „Излъгалъ съмъ се“, той продължи: „Въ Петричкия окръгъ трѣбва да се взематъ мѣрки, за да може да се усѣти властѣта“. Добре. Въ последно време стана смѣна на всичкитъ околийски началници. Противъ това има ли нѣкой да е направилъ нѣкакво възражение? Ние, единадесетъ души народни представители, не сме направили никакво възражение. Ами че министърътъ на вътрешнитъ работи, когато намира за нужно да прави смѣна на администрацията, има право да я направи — тя е негова работа.

Г. г. народни представители! Азъ се питамъ: така изнесенъ този въпросъ на трибуната отъ страна на единъ членъ отъ болшинството, какво се гони? Каква му е целта? Азъ разбирамъ той да се изнесе отъ опозицията, да се каже на правителството, че то трѣбва да върши всичко, което е нужно, за да нѣма държава въ държава, но това да го направи единъ членъ отъ болшинството — не го разбирамъ. Противъ кого прави критика г. Стайновъ? Противъ опозицията ли? Опозицията ли е виновна?

Г. Марковъ (з.в.): Два начина на разбиране.

И. Каранджоловъ (мак): Г. г. народни представители! Съ македонския въпросъ много се е злоупотрѣбавало. Македонската вътрешна организация въ турско време е действувала така, както тя е разбирала. Отъ тукъ, отъ България, намѣри се за нужно да се намѣсятъ въ нея, и тогава излъзоха върховиститъ. Защо, съ каква целъ? Видно бѣше, че се целѣше да се използва македонскитъ въпросъ за услуга на България. Така бѣше това, и никой не може да възрази. Е добре, ще правимъ ли сѣщото и сега — да се оставятъ македонцитъ спокойни въ това, което могатъ да вършатъ? Или българското правителство действува за тѣхъ, или пъкъ трѣбва да ги остави сами да действуватъ. Щомъ ги остави сами да действуватъ, какъ ще действуватъ тѣ? Така, както имъ е възможно. Но да не се нанася, разбира се, пакостъ на българската държава. Кое даде поводъ да се повдига сега този въпросъ? Убийството на генералъ Протогеровъ. Но, г. г. народни представители, убийства на революционери сж ставали и ставатъ и дру-

гаде въ столицитъ на Европа. Но тамъ тия убийства не се повтарятъ, защото правосѣдието изведнѣжъ пива убийцитъ, не избѣгватъ убийцитъ отъ рѣцетъ на правосѣдието. Ако това стане и въ България, бѣдете увѣрени, че въ бѣдеще нѣма да се повтарятъ убийствата. И после, европейски въпросъ ли е този? Подиръ убийството на Тодоръ Александровъ въ България станаха много убийства на войводи. Кой повдигна въпросъ за това? Направи ли го нѣкой европейски въпросъ? Защо сега се повдига?

Ще ми се позволи да кажа две-три думи за намѣсата по този въпросъ на две велики държави. Каза се — както, вървамъ, ще каже и уважаемиятъ министъръ на външнитъ работи г. Буровъ — че намѣсата на тѣзи две велики държави била въ единъ приятелски тонъ. Азъ приемамъ, че това е така, но съ пакъ това е една намѣса. Въ тази намѣса македонската емиграция, вървайте, вижда, че нежеланието на сърбитъ да признаятъ националнитъ права на македонцитъ е и европейско желание. Когато велика Франция и велика Англия казватъ да се разтурятъ, да се унищожи македонската революционна организация — като че ли това е въ рѣцетъ на правителството — съ това даватъ да се разбере, че не може да става въпросъ за нѣкакви права на македонцитъ въ Македония. Ами всѣкиму е известно, че, освенъ македонската легална организация, която действуваша въ България на законно основание и иска да се признаятъ националнитъ права на македонцитъ въ Македония, революционната организация иска и нѣщо повече; тя го прекалява, но всѣки знае кое тѣза поводъ за това — отчаяното положение на македонското население въ Македония. Е добре, щомъ се знае отъ Европа, че революционната организация иска тоже да се признаятъ правата на малцинствата, ако европейскитъ държави искатъ да се разтурятъ — право или криво, то е другъ въпросъ — македонскитъ емигранти тукъ съ основание правятъ заключението си, че и Франция и Англия не искатъ да се признаятъ правата на македонцитъ.

Единъ примѣръ съ македонската революционна организация. Въ 1921 г., месецъ декември, въ една люта зима, единъ день рано-рано гр. Кюстендилъ се вижда окупиранъ отъ революционната организация, и тя извършва това като предварително парализира стражата и войсковото отделение. Следъ като свърши своята мисия противъ държавата, тя се оттегли. Кѣде отиде? Тамъ, отдего бѣше дошла — слѣзна отъ планинитъ, свърши работата си и пакъ се качи въ планинитъ. Това бѣше едно дръзко дѣло отъ страна на организацията. Кой обвиня тогава българската държава, българското правителство, че поддържа македонската организация? Никой. Не смѣше никой да обвини българската държава, защото въ това време Стамболийски бѣше министъръ-председателъ, а пъкъ всѣки знае, че Стамболийски не хранише нѣжни чувства къмъ организацията, а може би и къмъ македонцитъ. Следователно, видно бѣше за цѣлия свѣтъ, че тази организация не е такава, че да може правителството току-тъй изведнѣжъ да посегне да я унищожи. Въ най-голѣмата зима отъ планинитъ слиза въ планинитъ си отиба. Правилно я нарече професоръ Стайновъ, че тя е тайна организация. Щомъ е тайна, тя не може нито да се поддържа, нито да се приютява, нито да се толерира, защото щомъ се приюти, тя вече не е тайна; щомъ се толерира, тоже не е тайна. И затова никой не укори българското правителство, че то хранути, така да се каже, организацията. Тя съществува — съществува и въ Сърбия, съществува и въ Гърция, съществува навсѣкѣде; и тукъ съществува, но като я подирнешъ — нѣма я; като я подирятъ и тамъ — и тамъ я нѣма. Въ планинитъ е — нѣма казарми, нѣма мѣстожителство.

Та, отъ тази гледна точка азъ мисля, че нѣмаше никакъвъ поводъ, нѣмаше причина да се повдига тоя въпросъ. Ако искаме да го повдигаме съ целъ да наредимъ тукъ нѣщо по партизански съображения, то е другъ въпросъ. Но азъ моля Народното събрание да бѣде на шрекъ, да не допуска да се играе съ македонския въпросъ. (Ржкоплѣскания отъ македонската група и отъ нѣкои сговористи)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Калоявъ Маноловъ.

К. Маноловъ (зан): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Отговорътъ на тронното слово дава поводъ на всѣки народенъ представителъ да направи една равносметка за действията на правителството, за резултатитъ отъ мѣрките, които е провеждало то, и да тегли заключението си, дали тѣ сж отговаряли на нуждитъ на държавата и народа, или пъкъ сж били противни на желанията на маситъ.

Голѣмата европейска война, която свърши съ много тежки резултати за българския народъ, между многото нещастия, които донесе, донесе и морален упадъкъ у българския народъ. И споредъ мене, първата задача на всѣко правителство, което и да е то, откъдето и да изхожда, е да изцѣри морално народа, да изкорени всѣчкото онова зло, което е залегнало въ него, за да могатъ да се постигнатъ целитѣ, които ние преследваме. Тия цели могатъ да се постигнатъ само чрезъ вътрешната политика. Вътрешната политика е най-много разклонена и отъ нея най-много се чака за правилния развой на страната.

Г. г. народни представители! Азъ ще почна съ вътрешната политика. Моятъ умъ не може да побере, какъ е възможно при днешното правителство на Демократическия съговоръ, който дойде на власт на 9 юний въ името на народнитѣ интереси, въ името на повдигане общия културенъ уровень на българския народъ, да се нанесатъ побои и арестуватъ народни представители, освенъ ония бруталности на властѣта, които се проявяватъ благодарение на нравитѣ на българския народъ? Азъ мисля, че г. министъръ-председателъ, който е и министъръ на вътрешнитѣ работи, има най-голѣмъ дългъ да улови всѣкиго за ухото и да го постави на мѣстото му. Само тогава ще може да има вътрешенъ редъ. Много пѣти, когато сме изнасяли факти за нарушения отъ органитѣ на властѣта, когато сме изнасяли обвинения, подкрепени съ документи, г. министъръ-председателъ е казвалъ, че той има довѣрие въ своитѣ органи, че това, което изнасятъ народнитѣ представители, не било вѣрно. И азъ се питамъ: защо правителството нѣма довѣрие въ народнитѣ представители, които иматъ за задача да изнасятъ само истински факти? Азъ смѣтамъ, че всѣки народенъ представител, когато има смѣлостъта да изнаесе нѣкое обвинение, той непременно го е провѣрилъ на самото мѣсто, непременно се базира на факти и доказателства. Питамъ азъ: ако правителството не се вслушва въ думитѣ на народнитѣ представители, кѣде отиваме и съ какво ще помогнемъ, за да извадимъ нашето общество отъ този мораленъ упадъкъ, който създадоха войнитѣ? Вѣрно е, че партизанскитѣ страсти и нрави у насъ създаватъ неприятности, които не се желаятъ отъ тия, които управляватъ. Но азъ мисля, че трѣбва да се наложатъ известни наказания на ония, които сѣмъ се провинили, защото това ще бѣде за примѣръ. Много пѣти се е говорило отъ ломския народенъ представител г. Андреевъ за пристави, които сѣмъ осѣдени, които иматъ присѣди за злоупотрѣбления, и още се държатъ на служба. Азъ не мога да разбера какво е това разбиране за управлението и какъ може да се държатъ още на служба тия пристави. Азъ смѣтамъ, че, ако се върви така, нѣма да отидемъ далечъ, и нѣма да постигнемъ резултатитѣ, които сѣмъ необходими за заздравяването на българското племе, за заздравяването на стопанския животъ на страната. Нѣма ли сигурностъ въ една страна, не сѣмъ ли гарантирани свободата, честъта и имота на всѣки гражданинъ, не може да има прогресъ, не може да има стопанска дейностъ. Въ такава страна всѣки е застрашенъ да бѣде нападнатъ отъ отговорни и неотговорни фактори. Вие четете, г. г. народни представители, всѣки денъ въ вестницитѣ за убийства, нападения, за всевъзможни действия отъ отговорни и неотговорни фактори, но не виждаме тѣ да се откриватъ. Азъ мисля, че това е въ ущърбъ на правителствената вътрешна политика. Азъ смѣтамъ, че правителството трѣбва да вземе сериозни мѣрки, за да се справи съ това положение, защото то не е приятно на българския народъ и той не желае то да продължава. Ако правителството се чувствава безсилно, ако правителството се чувствава негодно да изпълни тази си задача, има начини, за да се излѣзе отъ това положение — трѣбва да се направи допитване до народа, кой трѣбва да урежда неговитѣ съдбини. Вие виждате младежъта отъ училищата кѣде отива. Ние всѣки денъ сме свидетели на всевъзможни насилия. Днесъ четохъ въ вестницитѣ, че билъ убитъ отъ единъ ученикъ директорътъ на гимназията въ Самоковъ. Какво се прави срещу това? Какви мѣрки се взематъ? Азъ не виждамъ.

Азъ смѣтамъ, че за повдигането на стопанското положение на страната е необходимо да се взематъ безусловни мѣрки отъ правителството, респективно отъ Министерството на вътрешнитѣ работи. Вътрешната политика е пробниятъ камъкъ за всѣко правителство. Тамъ то или изплава на повърхността, или си счулва главата.

Г. министъръ-председателъ! често пѣти — повтарямъ това — съ насмѣшка посрѣща това, което се изнася отъ насъ, и съ пренебрежение се отнася къмъ обвиненията,

като винаги е въ защита на своитѣ органи, въ които има пълно довѣрие. Но нека г. министъръ-председателъ проучи питанието, които му сѣмъ отправени и отговори, може ли да се вземе единъ народенъ представител отъ кѣщи, да се закара въ околнѣското управление и да му се нанесе побой при наличността на конституцията, която му гарантира неприкосновеностъ? Може ли да се затвори въ участъка и да се лишава отъ свобода обикновениятъ гражданинъ? Азъ мисля, че отнемане свободата на всѣки гражданинъ става чрезъ процедурата на съдъ — създътъ трѣбва да се произнесе. Обаче това не е така. Ние живѣемъ въ време, когато всѣки гражданинъ може да бѣде грабнатъ отъ властѣта, тикнатъ въ затвора и да се държи тамъ не единъ, а 15 дни.

За търговията. Отъ една страна Министерството на земледѣлието едностранчиво проявява усиленъ дейностъ за създаване на повече блага въ нашата страна, а отъ друга страна Министерството на търговията като че ли, заедно съ Министерството на външнитѣ работи, проявява една пасивна дейностъ. Ние постепенно загубихме пазаритѣ си въ Ориента. Ние постепенно загубихме всѣчкото онова, което бѣше спечелено съ нашата по-раншна дейностъ. И ако единъ денъ нашето земледѣлско производство се развие толкозъ, колкото предполага г. министъръ Христовъ, ние ще се чудимъ, кѣде да го пласираме. Вамъ е известно, че имаше брашна, които отидоха въ Гърция и се върнаха обратно въ България. Днесъ всѣки чужди пазари сѣмъ ангажирани отъ други и ние се чудимъ кѣде да пласираме своитѣ произведения.

Създадениятъ фондъ за постройка на силози въ Варна имаше задачата да привлѣче износа на нашитѣ зърнени храни и да го направлява презъ Варненското пристанище и въобще презъ българскитѣ пристанища къмъ чуждитѣ пазари. Този фондъ нарастна до 210.000.000 л., по презъ 1926 г. този фондъ, ако се не лъжа, се раздѣли, като една частъ отиде да усили капитала на Земледѣлската банка, а другата частъ се предаде на разположение на Министерството на земледѣлието.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Нищо подобно; чѣлниятъ фондъ е въ Земледѣлската банка.

К. Маноловъ (зан): Г. министъръ-председателю! Износътъ на зърненитѣ храни отъ Северна България въ по-голѣмата си частъ минава презъ Дунава чрезъ шлепозе, отива въ Браила и тамъ, чрезъ силозитѣ на браилското пристанище, се обръща въ ромѣнски зърнени храни и се разпространяватъ по чуждитѣ пазари като ромѣнска стока. Ето защо една необходимостъ е, правителството да вземе мѣрки за разрешението на този въпросъ, като възвърне този фондъ, за който ви споменахъ и като го усили. Чрезъ това ще изпълни голѣмата задача за постройката на силози въ Варна, които ще спомогнатъ много за износа на нашитѣ жита отъ Северна България презъ Варненското пристанище.

Втори единъ въпросъ е въпросътъ за създаване отъ Варненското пристанище едно свободно пристанище. Вие виждате, г. г. народни представители, какъ много страни бързатъ и създаватъ отъ своитѣ градове свободни пристанища. Не преди много дни азъ четохъ, че чехословашката държава създаде отъ Братислава свободно пристанище. Азъ смѣтамъ, че градъ Варна, който остана инвалидъ отъ войната съ отнемането на Добруджа, има по-голѣма необходимостъ да бѣде засиленъ съ трафика, който минава отъ Чехословашко по Дунава за Ориента. Най-кѣсшиятъ пѣтъ е именно презъ Варна. За да стане това, необходимо е правителството да подобри ж. п. линия, която почти е негодна сега за единъ такъвъ трафикъ, и да улесни трафика, както отъ Чехословашко, така и отъ Полша, презъ България, като създаде отъ Варна едно свободно пристанище. По този начинъ ще създадемъ една оживеностъ въ града Варна и ще повдигнемъ този градъ, който много сръдства е пласиралъ въ постройките и пособия отъ подобенъ характеръ. Азъ смѣтамъ, че това трѣбва да се направи.

Министерството на търговията сѣмъ така ще трѣбва да се загрижи за създаването търговски камари — каквито чужденцитѣ иматъ у насъ — въ ония държави, кѣдето сѣмъ нашитѣ по-главни пазари. Такви камари сѣмъ необходими, още повече, че Министерството на търговията, въ лицето на 5-тѣ търговски камари, които сега съществуватъ, има свои помощници, чрезъ които може да координира своитѣ разбирания и да създаде това, което е необходимо. Азъ мисля, че, ако всѣка година, когато търговскитѣ камари представятъ своитѣ резолюции въ Министерството на тър-

говията, тѣ бждат прегледани, добре проучвани отъ тоза министерство и Министерския съветъ, ще се намѣрятъ много работи, които могатъ да бждатъ поучителни и полезни за провеждането на една обща стопанска политика въ свѣзка съ търговията.

За данъчната система. Данъчната система, г-да, е много тежка, и българскиятъ народъ не може да я понася. Това се призна и отъ финансовия министъръ. Той обеща, че ще внесе едно подобрене и измѣнение въ данъчната система. Нека се разбере, г. г. народни представители, че по тая система, по която се върви, никой не е въ състояние да види и да знае кога и колко данъци има да дължи къмъ българската държава. И азъ смѣтамъ, че ти трѣбва да се измѣни съ огледъ, щото да могатъ българските граждани да бждатъ поставени въ известностъ за сзигѣ данъци. Какъвъ е начинътъ, по който става сега облагането? Следъ като се приключи финансовата година и се видятъ какви сѣ печалбитъ, правятъ се декларации, които се изпращатъ въ комисиятъ за облагане. Ако при облагането сѣ станали неправилности или несправедливости, тогава последва жалба, която се изпраща въ провѣрочния комисии. Докато се установи окончателно данъктъ, положението на търговца, на занаятчията, или който и да е, въ втората година, която е била нещастна за него, се е измѣнило, и той вече не е въ състояние да плати данъцитъ си за благоприятната година, когато той е деклариралъ своитѣ доходи. И поради това закѣсняване въ опредѣлянето на данъка често пъти се идва до положение да се разсипе отдѣлния стопански деецъ. Ето защо азъ смѣтамъ, че въ новата данъчна система, която ще трѣбва да се прокара, ще трѣбва да се взематъ подъ съображение и тия факти, за да могатъ да се спасятъ стопанскитѣ дейци отъ тия изненади, които често пъти се случватъ съ тѣхъ.

За кредита. Азъ смѣтамъ, че кредитътъ още не е урегулиранъ у насъ. Мене не ме радва много, че щѣли да влѣзатъ въ страната пари отъ заема. Споредъ моето разбиране, преди всичко е необходимо да бжде изработенъ единъ стопански планъ на дейностъ, за да бжде нагледно всичко така, че да могатъ тия пари, които ще влѣзатъ, да бждатъ оползотворени, да дадатъ храна и на този, който работи, и същевременно да създадатъ възможността да се повърне това, което трѣбва да се върне. И азъ смѣтамъ, че по отношение на кредита трѣбва да се направи необходимото. Азъ не мога да разбера каква смисълъ има Централната кооперативна банка да дава държавни капитали на Съюза на популярните банки, последниятъ да дава пари на популярните банки, а тѣ отъ своя страна да даватъ кредитъ на производителитѣ. Азъ мисля, че кооперацията има за задача да намали непроизводителнитѣ ржѣе, които сѣ наредени между производителя и консоматора, за да направи продукта по-евтинъ за консоматора. Тоя начинъ за даване кредитъ увеличава лихвата. Ако държавата дава пари на Централната кооперативна банка съ 9%, последната ги дава на Съюза на популярните банки, като задържа за себе си единъ процентъ; отъ своя страна пъкъ Съюзътъ на популярните банки дава пари на отдѣлнитѣ популярни банки, като задържа за себе си единъ процентъ и най-после популярните банки, които даватъ кредитъ на нуждающитѣ се занаятци и търговци, задържатъ за себе си единъ процентъ. По такъвъ начинъ лихвата се повишава и това кредитиране не дава ония резултати, които се очакватъ. Азъ мисля, че трѣбва да се уреди специаленъ кредитъ за дребнитѣ занаятчийски съществувания. Индустриалцитѣ и търговцитѣ получаватъ кредитъ отъ Народната банка, обаче занаятчийското съсловие, споредъ последнитѣ измѣнения на закона за Народната банка, се лишава отъ кредита на Народната банка — и, поради това, то е принудено да търси кредитъ отъ популярните банки. Ето защо, трѣбва да се създадатъ условия, щото и тѣзи дребни стопански дейци да получаватъ кредитъ съ такава лихва, съ каквата получаватъ такъвъ отъ Народната банка търговцитѣ и индустриалцитѣ. Азъ смѣтамъ, че това е една необходимостъ. Правителството трѣбва да направи необходимото, за да задоволи тая крещяща нужда.

Осемъ-часовиятъ работенъ день. Азъ онзи день говорихъ по него и четохъ въ нѣкой отъ вестницитѣ, че ние сме били противъ осемъ-часовия работенъ день. Ние не сме по принципъ противъ осемъ-часовия работенъ день. Нека се разбере — ние сме за осемъ-часовия работенъ день, но тамъ, дето производството е масово: въ фабриката, въ голѣмитѣ предприятия, държавни и частни. Но въ занаятчийскитѣ работилници, въ дребнитѣ предприятия осемъ-часовиятъ работенъ день е неприложимъ. Той тамъ стои само като единъ дамоклевъ мечъ надъ производителя и всѣки

моментъ го тревожи; производителътъ се страхува да не би нѣкой амбициозенъ чиновникъ или инспекторъ да дойде да му налага волята си или да го глоби. Азъ смѣтамъ, че трѣбва да се премахне този страхъ въ дребнитѣ производители, това положение трѣбва да се измѣни.

Вноситѣ по работническитѣ осигуровки. Тѣ сѣ доста голѣми. Нека никой не гледа съ насмѣшка на този въпросъ. Азъ познавамъ много народни представители, които не се занимаватъ съ този въпросъ и не знаятъ какви сѣ тежеститѣ на занаятчийтъ. Но азъ съветвамъ г. г. народнитѣ представители да отидатъ да видятъ какво е положението на дребния стопански деецъ, да видятъ каква тежестъ съставляватъ за него тѣзи работнически осигурителни марки. Азъ смѣтамъ, че и въ това отношение държавата трѣбва да направи нѣщо.

Въпросътъ за събиране данъцитѣ на работничитѣ. Между доброто, което ужъ се създаде за дребнитѣ стопански дейци, занаятчийтъ, дребниятъ занаятчия е поставенъ въ положението да бжде бирникъ на държавата: законътъ го задължава непременно да събира данъцитѣ отъ работничитѣ си и да ги внася съ единъ списъкъ на бирничитѣ. Вие познавате културата, познавате образованието и манталитета на нашия занаятчия, на дребния стопански деецъ. Той не може своитѣ смѣтки да оправи, а камоли да оправи смѣткитѣ на държавата. Занаятчията се държи отговоренъ за несъбирането данъцитѣ на своитѣ работници и често пъти поради неговото невнимание или опущение, той може да бжде глобенъ за несъбиране данъцитѣ отъ работничитѣ, които сѣ го напуснали. Азъ мисля, че и въ това отношение трѣбва да се направи нѣщо. Нека не си правимъ илюзии: азъ мисля, че тѣзи въпроси сѣ много наболѣли; голѣма частъ отъ българския народъ, а именно дребнитѣ градски производители, сѣ тѣй много засегнати, че е необходимо да се направи потребното. Дългъ се налага на правителството — което и да е то, днешното или утрешното — да удовлетвори исканията на тия дребни производители.

За външната политика. Азъ нѣма да се впускамъ много надълго, ще подчертая само едно. Днесъ, когато въ Добруджа българските производители сѣ ограбвани отъ цинцаритѣ, изземватъ имъ се житата отъ харманитѣ, трепятъ се, убиватъ се, безъ да има отговорност, когато всѣкидневно идватъ отъ тамъ бѣжанци, изгонени голи и боси; когато македонското население, неспокойно всѣки день, задушавано отъ тамошната властъ, минава границитѣ и идва да търси убѣжище у насъ; когато западнитѣ покрайнини страдатъ; когато Тракия е почти вече обезлюдена отъ българско население — при тия факти ние се питаме: имаме ли действително външна политика, ръководена отъ нашето правителство? Ако победителитѣ създадоха договори помежду си, въ които сѣ предвидени задължения по отношение на малцинствата, азъ мисля, че дългъ се налага на правителството, на ръководителя на външната политика да направи всичко необходимо, да чука всѣки день, кждето трѣбва, за да се изпълнатъ поетитѣ ангажменти, тѣй както ние, както нашето правителство всѣки день декларира, че изпълнява текстуално задълженията по договоритѣ. Азъ мисля, че не е моментъ да се мълчи. Ние виждаме постоянно, когато се разрешаватъ голѣмитѣ въпроси, министритѣ на външнитѣ дѣла на всички държави да кръстосватъ всички столици. Нашиятъ министъръ на външнитѣ работи, обаче, спокойно стои въ София. Когато предстоеше да се разгледа въ Женева най-важниятъ въпросъ — за малцинствата — нашиятъ министъръ на външнитѣ работи не благоволи да отиде. Когато се разрешаваше съдбата на България съ уговаряне на предварителнитѣ условия по заема, когато трѣбваше да замине отъ тукъ делегация, тогава се случи нещастieto — предизвика се министерската криза, за да се попрѣчи, споредъ признанията на правителството, на преговоритѣ за заема и да сключимъ заемъ при по-тежки условия. Това какво показва? Азъ мисля, това показва, че правителството не е имало единодушие по всички въпроси въ два важни моменти. Когато трѣбваше по-рано да се отиде въ Женева да се уговорятъ предварителнитѣ условия на заема; единъ доблестенъ бившъ министъръ, г. Кимонъ Георгиевъ, подаде своята оставка, защото не бѣше съгласенъ съ условията, които сѣ предлагали. Неговото мѣсто се държа вакантно цѣли шестъ месеца и тъкмо въ онзи моментъ, когато се уговаряха условията на заема, г. Буровъ предизвика министерската криза. И кризата се разрешаваше тогава, когато се налагаха на България условията на заема. Азъ мисля, че правителството не е било единодушно и че днешното му единодушие не е сигурно. Всичко това е въ ущърбъ на интереситѣ на държа-

вата, независимо от това какъ, по какви мотиви е станало споразумението и се е разрешила кризата.

Отъ всичко, което изтъкнахъ до тукъ, азъ смѣтамъ, че правителството на Демократическия сговоръ, което управлява отъ 5 години, е стигнало своята кулминационна точка и като-че-ли вече не може да задоволи нуждитъ на страната. Нека то да намѣри единъ изгоденъ моментъ да отстъпи, да повика българския народъ на ново допитване, и ако българскиятъ народъ му повѣри наново управлението, нека го поеме. Но азъ мисля, че е дошло вече време да се смѣта, че само една партия не може да управлява българския народъ; дошло е време да се потърсятъ нови сили, да се направи всичко възможно, щото всички партии, претендиращи да управляватъ тая страна, да събератъ своитѣ сили, да ги координиратъ, да притѣпятъ своитѣ амбиции, да оставятъ всичко настрана и да поематъ общо отговорноститъ, за да се изведе българскиятъ корабъ на добро пристанище.

Не се ли направи това, продължава ли се по същия пътъ, по който се е вървѣло досега, ние нѣма да дочакаме щастливо 1934 г., тя ще бѣде пагубна, тежка за България. Ние вършимъ политика, която ни проповѣдва едно търпение, едно очакване на блажени дни. Нека разберемъ, обаче, че Обществото на народитѣ се е създало не за чернитѣ очи на силитѣ, които го създадоха, а да запази за тѣхъ всичко онова, което тѣ вземаха като плячка отъ войната. Всичко онова, което е предвидено като право на победенитѣ, ще си остане само на думи. Азъ смѣтамъ, че правителството ще трѣбва да предприеме една по-активна дейностъ въ външната политика. Фактътъ, че спогодбата между Кафандарисъ и нашия министъръ на финанситѣ не е още ратифицирана отъ гръцкия парламентъ, е доказателство, че всичко онова, което се уговаря, се уговаря само за насъ, а другитѣ не искатъ да го изпълнятъ.

Ние, прочее, смѣтаме, че правителството нѣма довѣрието вътре и вънъ отъ страната.

Председателстващъ А. Христовъ: Други оратори нѣма записани. Приключвамъ дебатитѣ.

Има думата г. министърътъ на външнитѣ работи и изповѣданията.

Министъръ А. Буровъ: Г. г. народни представители! Азъ ще бѣда късътъ, защото предметътъ на разискванията по отговора на тронната речъ не е моментътъ за едно излагане на външната политика на правителството, тождозъ повече, че тя си остава неизмѣнна, такава каквато азъ съмъ ималъ много пъти случая да я излагамъ предъ народното представителство. Да говоря за същата политика, за същитѣ нейни очертания, тъкмо тогава ще заприличамъ на оная изтъркана грамофонна плоча, за която уважаемиятъ г. Малиновъ говорѣше. Но следъ критикитѣ, които се направиха, следъ указанията, които се дадоха, да не взема думата, за да дамъ нѣкои обяснения и освѣтления, както и нѣкои отговори на тия критики, то би значело да манкирамъ на своя дългъ и да оставя впечатлението, че за менъ онова, което се говори въ Парламента, специално отъ страна на почитаемота оппозиция, е нѣщо безъ значение, което може да бѣде мианото безъ отговоръ отъ отговорния министъръ на външната политика на България. Ето, прочее, защо вземамъ думата.

И веднага трѣбва да заявя, колкото това да се види странно, че азъ констатирахъ наново, какво по общитѣ линии на българската външна политика има единодушие въ срѣдата на българския Парламентъ. Това единодушие се изрази въ отдѣлни, късо казани фрази, но тѣ сѣ съществено. Върху единодушие не се спори, върху него не се назира, то не се подчертава, за менъ, обаче, то е важното да бѣде подчертано и за външния свѣтъ, и за българското обществено мнение.

Въ какво се изразява това единодушие? Първо, въ това, че българската външна политика е съществено миролюбива, че въ своитѣ цели, въ своитѣ ревандации, въ своитѣ методи тя изключва абсолютно, по единодушното мнение на всички партии въ този Парламентъ, каквито и да било срѣдства на насилие, на брутална сила. Българскиятъ Парламентъ е също така единодушенъ, какво има редица български законни интереси, които трѣбва да бѣдатъ отстоявани и преследвани съ всичкитѣ мирни срѣдства, които една дипломация има на рѣка. Азъ мисля, че правилно очертавамъ по тоя начинъ общото настрояние на българския Парламентъ.

Различията почватъ следъ туй, дали методитѣ, употребени отъ българската външна политика, даватъ и сѣ дали

результати; дали тия методи сѣ най-добритѣ, дали тази политика достатъчно активно и достатъчно интензивно е отстоявала съ огледъ на съществуващото положение интереситѣ на българската държава и на българския народъ. Щѣхъ да бѣда, безспорно, много щастливъ, ако и по този въпросъ би се констатирало единодушие въ българския Парламентъ. Но азъ съмъ вече доста възрастенъ, за да не си правя тази илюзия, че, когато се касае да се прецени практическата дейностъ на едно правителство, което стои на власт, отъ страна на почитаемота оппозиция ще се намѣри тази, бихъ казалъ, невѣроятна доблестъ, това себеотрицание, да дойде до похвали, да признае, да насърчи и одобри онова, което едно правителство, на което мѣстото се оспорва, е направило въ областта на практическитѣ постижения. Не ме, прочее, сюрпризира тоя тонъ на критики и на отрицания, който се чу отъ почитаемота лѣвица.

Но нека тукъ веднага изкажа едно съжаление, легитимно споредъ мене, че всички тия критики, всички тия конкретни указания, които съ много по-голъма полза за България и за нейната външна политика биха били казани било въ комисията по Министерството на външнитѣ работи, било въ комисията по отговора на тронната речъ, тамъ не се казаха. Въ тѣзи ограничени срѣди, където единъ министъръ на външнитѣ работи има всичката възможностъ подробно и откровенно да очертае своята деятелностъ, да каже работи, които публично не може да каже, тамъ тѣзи критики не се направиха, тамъ тѣзи въпроси не се поставиха; тамъ се чакаха само данни и отговори отъ министра, безъ да се направятъ възражения и критики, за да има той възможностъ, въ този тѣсенъ кръгъ, да отговори по своя съвѣсть и разбиране, тъй както трѣбва да отговори, за онова, което е вършилъ и за онова, което има да върши. Предпочете се тоя пътъ, крайно неудобенъ за министра, но азъ ще кажа, неудобенъ и за България: да се излѣзе тукъ съ критики, да се правятъ общи намеци за бездействието, да се констатира безрезультатността на една политика, когато на отговорния министъръ е твърде трудно да влѣзе тукъ публично въ всички онѣзи подробности и обяснения, които биха били отъ естество да отговорятъ на направенитѣ критики.

Азъ ще предпочета да премълча много работи, които мога да кажа, дори съ рискъ да остане въ вашия духъ известно съмнение върху активността на тази политика, само и само съ излишни думи да не навреда на интереситѣ на България. Но азъ мисля, че доста ще мога да кажа, за да се види не само, че тая политика е единствено възможната, но че тя е резултатна и че тя е единствената, която, безъ да излага България на рискове, дава резултати, макаръ и бавни, и че всѣкакъвъ песимизъмъ по отношение на тази политика е неумѣстенъ или, най-малко, депласиранъ.

Когато се преценяватъ резултатитѣ на една политика, когато се посочватъ методи и срѣдства, за да бѣде тая политика по-резултатна, очевидно е, г-да, че винаги трѣбва да се изхожда отъ известна създадена обстановка, отъ едно политическо положение, предшествуващо и съставляващо на тоя кабинетъ, и прилагането на неговата политика. Азъ не бихъ желалъ да се забравя, когато се говори въ българския Парламентъ по външна политика, къде бѣхме ние всрѣдъ войнитѣ. Ние бѣхме въ борба съ 50 държави. Презъ туй време ние бѣхме морално очернени; всичко онова, което представлява мораленъ капиталъ на единъ народъ, ние го бѣхме изгубили; ние бѣхме ансеркирани по всички наши граници, съ изключение само на една, отъ държави, които имаха еднакъвъ, солидаренъ интересъ да държатъ България въ едно положение не само на победена, не само на ошетенa, не само на ограбена държава, но на държава обезсилена да защити по каквато и да било посока своитѣ легитимни интереси. Съ всички велики сили, съ изключение на една, ние бѣхме въ война. Предъ тия обществени мнения на велики народи ние бѣхме поставени вънъ отъ чертата на човѣщината, бихъ казалъ, въ нѣкакъвъ остракизмъ, като народъ, който едва ли има право на човѣшко съществуване. Вие знаете какъ се създаватъ мненията въ голѣмитѣ народи. Тѣзи мнения не сѣ резултатъ на дълбоки проучвания, тѣ не сѣ плодъ на едни точни, добросъвестни, обективни преценки. Тѣ иматъ въ себе си нѣщо стихийно, нѣщо на тълпа, която се увлича, затуй защото и тя страда, затуй защото и тя има туй човѣшко свойство, субективно да разсъждава, субективно да чувствува и субективно да заключава.

Ето положението на България. След една борба с почти всички европейски народи, откъсната от цялата, биха казал, европейска голъма фамилия, изрѣзана, изнемощѣла и отровна, следъ 1919 г. тя трѣбваше бавно да почне работата на своята реставрация. Който иска да бѣде справедливъ, когато преценява усилията на българската външна политика не само на туй правителство, а на всички правителства, които дойдоха следъ войната, ще трѣбва да трѣгне отъ онова положение, което азъ току-що обрисовахъ, и да сравни днешното положение съ него, за да може да направи едни правилни заключения.

Е добре, г-да, да почнемъ отъ съседитѣ. Не бѣше много отдавна, азъ бѣхъ министъръ на външнитѣ работи, когато се получи колективната нота, съ която на българското правителство се правѣше формалниятъ упрѣкъ и се заплашване по единъ начинъ неприкритъ съ най-тежки последици, въ връзка съ дейността на известни нелегални организации. Азъ си спомнямъ много добре тогава голъмата загриженостъ на нѣкои отъ водачитѣ на българскитѣ партии — на почтения г. Малиновъ — не отъ самия фактъ, че има нота или ноти, а отъ факта, че три съседни на България държави сѣ се концентрирали, за да подемагъ обща акция противъ България. И много основателно г. Малиновъ се питаше, дали това е една случайностъ, резултатъ на известни едновременни събития по разнитѣ граници, или това е манифестация на единъ преднамѣренъ планъ, чрезъ едно систематическо дипломатическо ансерклиране България да бѣде злоупоставена предъ външния свѣтъ. България да бѣде угнетена политически, дипломатически, за да бѣде тя парализирана въ каквато и да било своя инициатива. И г. Малиновъ бѣше правъ да поставя тия въпроси.

Е добре, г-да, азъ мога да кажа, съ пълното убеждение, че констатирамъ единъ действителенъ фактъ: днесъ това ансерклиране не съществува.

Ц. Стоячевъ (з. в): Само границитѣ сѣ затворени!

Министъръ А. Буровъ: Какво искате да кажете съ това?

Отъ сговориститѣ: (Къмъ Ц. Стоячевъ) Мълчи тамъ, бе!

Ц. Стоячевъ (з. в): Искамъ да кажа: България не е заобиколена съ врагове — нали това искате да кажете? — а границата ни е затворена още.

С. Савовъ (д. сг): Мълчи, бе, тебъ ти е малка главата.

Министъръ А. Буровъ: Ще дойда и на въпроса за границата — да не мислите, че нѣма да го засѣгна? Ще ми признаете туй качество поне, че никога не бѣгамъ отъ най-издривитѣ въпроси. Мислите, че сега азъ нѣма да дойда и до въпроса за затворената граница? Ако го прескоча, тогава ще ме ловите. Но недейте Вие да ми редите реда, по който азъ трѣбва да говоря.

Х. Селяковъ (д. сг): (Къмъ земеделцитѣ) Вие чухте сговора защо е затворена границата. Защо шиканирате сега?

Г. Марковъ (з. в): Това не е страшно, но е резултатъ на вашата политика.

Министъръ А. Буровъ: Азъ мога да кажа публично и високо, че не само такова ансерклиране днесъ не съществува, но и условия за въ бѣдеще за подобно ансерклиране едва ли съществуватъ. Азъ мога да прибавя, че отъ четиритѣ държави, които ни окръжаватъ, ние съ Турция сме днесъ въ доста напреднали преговори, за да се очаква следъ едно кѣсо време подписването на единъ пактъ за неутралитетъ, за арбитражъ и за юридическо и съдебно споразумение или, както се казва, convention judiciaire.

Азъ мога да кажа, че отъ нѣколко време ние сѣ гръцкото правителство сме въ преговори за изчистване всички бѣзси въпроси, които тровятъ нашитѣ отношения. И моето впечатление, споредъ официалнитѣ декларации, направени отъ г. Венизелосъ, както и споредъ съобщенията, направени менъ тукъ отъ новия гръцки пълномощенъ министъръ, г. Дендрамисъ, е, че отъ тамъ, отъ Гърция, сериозно и лоялно се мисли за едно действително ликвидиране, въ единъ духъ на приятелство и на довѣрие, на всички висящи въпроси.

Азъ мога да кажа, че дори отъ ромънска страна — нашитѣ северни съседни, за които току-що се казаха гор-

чиви приказки отъ предшествувания ораторъ — споредъ декларациитѣ на новия шефъ на ромънското правителство, г. Маниу, и като се сѣди по известни мѣрки, които сѣ взети вече, има се всичкото основание да се вѣрва, какво протегнатата българска приятелска рѣка ще бѣде подета, какво и тамъ се разбира, че между двата народа — ромънския и българския — върху базата на уважението на договоритѣ, действително може да се намѣри пътъ за едно сътрудничество, полезно за тѣхното общо преуспѣване.

Г. Марковъ (з. в): Тамъ е спасението на балканскитѣ народи.

Министъръ А. Буровъ: Тамъ е спасението на балканскитѣ народи, г. Георги Марковъ, и тѣкмо затуй азъ системно вода тая политика, само че азъ съмъ по-последователенъ отъ васъ, и ще дойде моментъ, когато ще ви кажа въ какво отношение азъ съмъ по-последователенъ. (Възражения отъ земеделцитѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Тишина, г-да!

Министъръ А. Буровъ: Нѣма да ме смутите, г-да, но ще предизвикате да изгубя излишно четвъртъ частъ, отъ което никой нѣма да спечели.

По отношение на Югославия. Нѣма да крия предъ васъ, че изглежда, какво тамъ нашата лоялна политика най-малко се оценява и най-малко се разбира. Дали това се дължи на дълбоки недовѣрия, на странични влияния, дали въ това нѣматъ прѣстъ и ваши приятели (Сочи земеделцитѣ), които тровятъ сръбското обществено мнение, ...

Отъ земеделцитѣ: Не е вѣрно. (Възражения)

Министъръ А. Буровъ: Да, да. (Рѣкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Г. Марковъ (з. в): Който не е приятелъ на България, не е и нашъ приятелъ. Който е врагъ на България, г. министре, не е приятелъ нито на насъ, нито на Парламента, нито на когото и да било. На никого не е приятелъ той. По-скоро на васъ (Сочи сговориститѣ) е приятелъ, ако върши такива дѣла.

Министъръ А. Буровъ: Радвайте се, че ви давамъ поводъ още веднѣжъ, при едни такива важни дебати, да се десолидаризирате отъ тѣхъ, за да се знае навсѣкѣде — навсѣкѣде — че тѣ не представляватъ нито българския народъ, нито вашата партия.

Ц. Стоячевъ (з. в): То се знае.

Г. Марковъ (з. в): То се знае, но вие не сте искали да го чувате, защото правите политика отъ това.

Д. Дерлипански (з. в): Какъ може, г. министре, въ едно и сѣщо време наши приятели въ Ромъния да работятъ за сближението на двата народа — ромънски и български — а нашитѣ приятели въ Югославия да работятъ противъ сближението на югославиянския и българския народи? Кѣде е логиката на Вашето разбиране? Не може да се работи тѣй. (Възражения отъ сговориститѣ)

Министъръ А. Буровъ: Има сближение и сближение. Понеже ми говорите за сближение, нека бѣдемъ и тамъ наясно.

Д. Дерлипански (з. в): Когато работимъ за сближение между ромънския и българския народи, ние работимъ за сближение и между Югославия и България.

Министъръ А. Буровъ: Азъ съмъ доволенъ, че ми напомните една тема, която иначе може би бихъ пропусналъ.

Въ всичкитѣ ми разговори съ отговорни сръбски държавници винаги и безъ изключение, и отъ моя страна, и отъ тѣхна страна, се е подчертавало, че всѣкакво сближение между дветѣ държави може да почива на абсолютното равенство и на пълното зачитане сувереността и независимостта на дветѣ държави. (Рѣкоплѣскания отъ сговориститѣ). Азъ мога да кажа, въ защита на политиката на Югославия, че, като се почне отъ държавния глава тамъ и свършите до последния отговоренъ факторъ, това е политиката, която официално се възвестява, и че, ако има хора,

които изкушават известни горещи шовинистически глави тамъ съ неосъществими миражи, за жалост, между тѣзи хора се намиратъ наши българи, които носятъ една страшна отговорностъ предъ своето отечество. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Д. Грънчаровъ (з. в): (Казва нѣщо)

Г. Марковъ (з. в): Ще позволите ли две думи, г. министре? (Възражения отъ сговориститѣ) За уяснение на въпроса, ако позволи г. министърътъ.

Министъръ А. Буровъ: Недейте ме прекъсва, г. Марковъ, не Ви позволявамъ.

Г. Марковъ (з. в): Ако позволите, азъ бихъ Ви казалъ две думи.

Министъръ А. Буровъ: Е добре, кажете, за да не помисли нѣкой, че се боя.

Г. Марковъ (з. в): Г. г. народни представители! Много пъти се е поставялъ този въпросъ тукъ, какво известни членове на емиграцията въ Сърбия, числящи се по-рано въ редоветъ на Земледѣлския съюзъ, пакостили на България. Земледѣлскиятъ съюзъ, колкото пъти е ималъ възможностъ тукъ, въ Парламента, винаги е заявявалъ, че емигрантитѣ не водятъ никаква политика на Земледѣлския съюзъ и, обратното, че Земледѣлскиятъ съюзъ въ България води своя политика на мѣстни начала тукъ, съобразно условията, въ които живѣемъ, безъ да свързва своитѣ действия съ тия на емигрантитѣ. И винаги ние сме казвали, че правителството върши най-големото престѣпление къмъ бъдещето на държавата дотогава, докогато не даде една пълна амнистия, . . .

Отъ сговориститѣ: А-а-а! (Веселостъ)

Г. Марковъ (з. в): . . . за да си дойдатъ онѣзи поне хора, които могатъ да бждатъ използвани въ вреда на България, да си дойдатъ тукъ хората, които повече биха милѣли за България. (Възражения отъ сговориститѣ) Използувамъ тоя случай, за да ви кажа, че вие правите политика съ недаването на амнистия. Дайте амнистия, за да нѣма възможностъ да се клевети и Земледѣлскиятъ съюзъ, и България. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Н. Топаловъ (д. сг): Значи, напълно се солидаризирате съ онова, което се казва.

Г. Марковъ (з. в): Дайте амнистия, и нѣма да има възможностъ да се клевети. Който е порядъченъ човѣкъ, ще си дойде тукъ и ще бжде редовенъ гражданинъ.

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля, г-да, тишина.

Министъръ А. Буровъ: Въпрѣки доказаната лоялностъ на нашата политика, въ връзка съ известни атентати въ Македония, стана затварянето на границата. Азъ имамъ навремето увѣрението, че това е една чисто полицейска мѣрка, която не визираща никакви политически цели, която не съставлява никаква политическа демонстрация, и че, щомъ настѣпи успокоение, щомъ настѣпи едно състояние, при което тѣхната държавна сигурностъ бжде обезпечена, тая мѣрка ще бжде отменена. Трѣбва да кажа, за голѣмо съжаление, че въпрѣки настѣпилото успокоение, въпрѣки многократнитѣ постѣпки, направени отъ моя страна, въпрѣки едно фактическо премахване на тая мѣрка, тѣй като почти всѣки, който иска да отиде и има интересъ да отиде, се сдобива съ паспортъ и виза, остава, обаче, тоя политическо-демонстративенъ характеръ на една затворена граница отъ едната страна, отворена отъ другата — положение, което е непознато и на международното право, което е неизвестно и въ живота на народитѣ. Ще ми се каже: „Защо не отвърнахте съ същата мѣрка? Затворете и вие границата и да се свърши въпросътъ“. Къмъ такава лесна ситуация, г-да, могатъ да прибѣгватъ хора, които не могатъ достатъчно да преценятъ последствията на една неоправима мѣрка. Азъ, обаче, понеже храня още една голѣма надежда, че благоразумието ще наддѣлѣ, че нашата лоялностъ ще победи всичкото недовѣрие, искамъ да избѣгна една мѣрка, която би ритнала назадъ нашитѣ отно-

шения съ Югославия съ години. Азъ съмъ убеденъ, че тия отношения, по една историческа необходимостъ, трѣбва да вървятъ къмъ подобрене и че само въ едни постоянни, въ едни неотслабващи усилия за разбирателство, за разчитане на спорни въпроси, за лоялно третиране на всички болни, какъ да кажа, положения, ние ще намѣримъ пътя, по който може да се постигне това добросъседско и приятелско положение въ нашитѣ отношения. (Оживление всѣдъ земледѣлцитѣ) Вие намирате, че това сѣ приказки; вие намирате, че това е недостатъчно. Азъ бихъ поставилъ на васъ въпроса: какво бихте направили вие? Бихте ли поели отговорността да препоръчате едно затваряне на границата?

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Ние не сме казали такова нѣщо.

Г. Марковъ (з. в): Никой не Ви препоръчва тази мѣрка. Защо разбивате отворена врата?

Министъръ А. Буровъ: Тогава какво критикувате?

Г. Марковъ (з. в): Критикуваме резултатитѣ.

Министъръ А. Буровъ: Имаме ли нѣкаква вина и нѣкаква отговорностъ за това положение? Криви ли сме ние, че, въпрѣки всичкитѣ добросъвѣстни и лоялни наши усилия, ледътъ още не е стопенъ, недовѣрието още съществува, още има наслойки, подпомагани, пакъ повтарямъ, отъ предатели къмъ своето отечество? (Ржкоплѣскания отъ нѣкои сговористи) Какво да направимъ повече отъ това? Едно, г-да — да не се отчайваме, да не губимъ вѣра, че, продължавайки упорито и лоялно тая политика, най-сетне тя ще бжде оценена, най-сетне тя ще бжде разбрана. Въ това отношение нѣма нищо унижително за България. Азъ не се боя отъ това, че България може да бжде изложена като държава, която не е отговорила съ репресалии, и че това ще подобие нейния престижъ и че това ще намали нейния кредитъ. Азъ по се боя отъ прибързани мѣрки непоправими, отъ прибързани мѣрки, които следъ туй ще оставятъ нови горчевини и източници на нови недовѣрия.

Това е положението съ нашитѣ съседи.

Какво друго бихме могли да направимъ, какви други методи бихме могли да употребимъ? Азъ не чухъ указания.

По-нататкъ. Азъ съмъ ималъ случай много пъти да формулирамъ тия три положения; методитѣ и срѣдствата на нашата политика сѣ: първо, разбирателство съ съседитѣ; второ, увеличение моралния капиталъ на България, нейния престижъ и нейната стойностъ предъ западнитѣ културни народи, предъ тѣхнитѣ правителства; и, трето, спечелване довѣрието, подкрепата на тоя новъ институтъ, който днесъ може да бжде още пеленаче, който може да не упражнява още ефикасна роля въ живота на народитѣ, но бъдещето на който е грамадно и ние бихме направили престѣпление, ако не оценимъ това бъдеще. Разбирате, че говоря за Обществото на народитѣ.

По отношение на съседитѣ, азъ ви казахъ нашитѣ усилия, азъ ви очертахъ нашето положение.

По отношение великитѣ, голѣмитѣ държави и тѣхнитѣ народи. Има ли съмнение у нѣкого отъ васъ, г-да, че днесъ името на България, нейниятъ мораленъ и политически кредитъ сѣ значително по-голѣми и въ Лондонъ, и въ Парижъ, и въ Римъ, и въ Берлинъ, отколкото бѣха преди 5—6—7—8 години?

Ц. Стоянчевъ (з. в): Много повече, отколкото бѣха преди 10 години, наприкладъ.

Министъръ А. Буровъ: Безспорно, много повече, отколкото бѣха преди 10 години, но и много повече, отколкото бѣха преди 6 години. (Оживление всѣдъ земледѣлцитѣ) Има ли съмнение въ едно, че българскиятъ народъ успѣ да се умие отъ подозрението, какво той е единъ народъ на авантюри, единъ народъ, готовъ всѣки моментъ да смути мира, и напротивъ да изпъкне предъ цѣла цивилизована Европа въ оная физиономия, която той има, да едно трудолюбиво, миролюбиво, кораво племе, което не ще нищо друго, освенъ своето мѣсто подъ слънцето и което има всичкитѣ права да очаква моралната подкрепа на цивилизования европейски свѣтъ? Азъ нѣмамъ нужда и ми е неудобно да ви излагамъ онѣзи насърчителни и пълни съ довѣрие и симпатия къмъ България думи, казвани отъ

най-големите държавници въ интимни разговори съ тях. Но вие четете пресата, вие виждате тона на най-мъродавит английски, французки, италиански и германски вестници. Та нима вие сами, съ едно чувство на радост, г-да, като българи, не съзирате какъ образът на България постепенно изпъква все по-чистъ и по-чистъ; какъ нейният кредит, стойността, която ѝ се дава, преценката, която ѝ се прави, ставатъ все по-големи, все по-симпатични, все по-настъргчителни? Та, ако вие това не го знаете, вие много работи не знаете, г-да! (Смѣхъ всрѣдъ земледѣлците) Да, смѣйте се вие, смѣйте се може-би на вашата незнание, да не кажа нѣкой по-горчивъ епитетъ.

Ц. Стоянчевъ (з. в): Да, затуй не ни освѣтлявате — и печата не освѣтлявате.

Министъръ А. Буровъ: Нима това е малко за една страна като България, която за своята политика не разчита, освенъ на мирни сръдства? Нима е малко това — да спечелите довърнето и симпатиитъ на великитъ народи, на тѣхнитъ правительства, да образувате оня мораленъ капиталъ, отъ който ще можете вече по-нататкъ да очаквате ефикасни резултати? Нима това не е правиятъ, единствениятъ пътъ, по който обезоръжена и малка България може да разчита на ефикасна помощ за разрешението на своитъ прѣблеми? Нима туй не е единъ цѣлъ подготвителенъ актъ, тъй да се каже, първата фаза на една политика, дълго обмисляна, резултатна, политика, която не търси временни ефекти, която не чака резултати отъ день за день, но която иска да установи своитъ акции и своитъ ефекти върху една окончателно задредена и установена морална и психологическа предпоставка?

Съ какво ние добихме туй довърние? Преди всичко, съ качествата на нашия народъ. Азъ дължа да отдамъ кесаровото кесарю — онова, което действително е заслуга на нашия народъ, дължа да му го отдамъ. Свѣтътъ цени качествата на българския народъ, но до известна степенъ това се дължи и на политиката на туй правительство, дължи се на много важния фактъ, че дветъ правительства на Сговора разбраха отъ първия день още, че, ако искаме да спечелимъ довърнето и подкрепата на голѣмитъ външни фактори, ние сме длъжни да се съобразимъ съ тѣхния мантилитетъ, ние сме длъжни да вървимъ по пътищата на тѣхната психология, ние сме длъжни да европеизиримъ душитъ си, ние сме длъжни да държимъ смѣтка за тѣхнитъ души. Ние сме въ положението на народъ, който чака, ние сме въ положението на народъ, който иска, въ положението на слабъ, немоощенъ, малкъ народъ. Да не си правимъ ние илюзии, че ще наложимъ на тѣзи съ стари култури, съ грамадни интереси и съ грамадна мощъ народи нашия мантилитетъ, нашитъ разбирания, дори чрезъ полемика, дори чрезъ викане — това е една суетна мисль. На тази суетна мисль ние не се поддадохме нито единъ моментъ. Ние имаме претенцията да познаваме европейската психология, ние имаме претенцията да познаваме голѣмитъ политически интереси, които днесъ движатъ Европа, ние имаме претенцията, че сме се проникнали отъ европейския мантилитетъ и имаме твърдата воля да вървимъ по пътя на тоя мантилитетъ неуклонно, въпрѣки критики, въпрѣки подказвания, въпрѣки авантюристически настроения, кждето и да съществуватъ тѣ. Тоя пътъ, тая политика, това разбиране създаде за България една атмосфера на благожелателство, на довърние и на активна симпатия. Ще кажатъ: „Но европейскитъ държави иматъ свои интереси“. Нима вие си правите илюзия, че въ ущърбъ на своитъ интереси ще отидатъ тѣ да извършатъ едно или друго въ полза на България? Това е една истина, както казватъ французитъ *de la palisse*, една очевидна истина. Тая илюзия никой не си прави и не си я е правилъ. Но въ европейскитъ държави, г-да, съществуватъ и обществено мнение. И ако съ умни сръдства може да се спечели това обществено мнение — тоя факторъ въ политиката на държавитъ — ако съ една предвидлива политика, отъ друга страна, съ искания на възможни нѣща, поставени въ кадритъ на договоритъ, изразени по начинъ, който не дразни, ако, казвамъ, по тия пътища се действува *à la longue*, покрай другитъ непосредствени интереси на тази или онази държава, създава се единъ новъ факторъ невесомъ — неговото значение въ първитъ дни никой не може да прецени — този мораленъ факторъ расте, ако той е грижливо и внимателно култивиранъ, той всѣки день става все по-силенъ и по-силенъ, и идва единъ моментъ, когато въ възникъ на противодѣйстващитъ съображения тоя невесомъ факторъ

може да изиграе роля на решителенъ факторъ, който да наклони везнитъ къмъ едно решение съ огледъ на правдата, съ огледъ на действителния миръ, съ огледъ на онова, което вѣчно човѣщината носи въ своето сърдце — елементарната човѣшка справедливостъ.

Ако ние съ сѣщитъ сръдства сме успѣли да създадемъ около България въ сръдата на Обществото на народитъ сѣщо така едно течение на довърние и на симпатии, мислите ли, че и това е безъ значение?

Азъ чухъ тукъ две критики по отношение Обществото на народитъ. Едната бѣ критиката на уважаемия г. Малиновъ: не трѣбва да се надценява ролята на Обществото на народитъ, не трѣбва да се подценяватъ ролята и възможноститъ на българското правительство. Другата критика, казана отъ други нѣкои оратори, и отъ последния, бѣ: какво говорите вие за Обществото на народитъ? Та това е една организация, на която главната и сѣществена цѣль е да обезпечи неприкосновеното изпоздуване на плодетъ на победата въ полза на победителитъ. Какви илюзии си правите вие, да чакате отъ туй Общество на народитъ резултати, които биха били въ каквато и да било степенъ едно накрѣпение на интереситъ на победителитъ?

Позволете ми, г-да, да не бѣда съгласенъ ни съ едното разбиране, ни съ другото разбиране, или по-право съ първото да бѣда несъгласенъ съ известни нюанси, а срещу второто да протестирамъ съ най-голема енергия. Че Обществото на народитъ не притежава ефикасни сръдства за едно фактически налагане на своята воля, това е безспорно. То не е организъмъ самодействующъ, разполагащъ самъ съ нѣкаква материална сила, нито военна, нито дори финансова. То е по-право една синтеза на онова, което е общо въ живота на културнитъ народи, синтеза, изразена въ единъ съветъ, който е дълженъ да разрешава въпроситъ, изхождайки отъ общитъ интереси на държавитъ и на човѣчеството, а не отъ себичнитъ, отдѣлнитъ интереси на една или друга държава. Вѣрно е, че въ началото голѣмитъ държави победителки даваха тонъ и направление; вѣрно е, че и сега тѣхното влияние е грамадно. И аслжъ ще бѣде много чудно, Великата Британска империя, която владѣе една трета отъ свѣта и която има подъ своя скиптеръ нѣколко стотинъ милиони човѣшки сѣщества, да не може да играе една роля по-голема, по-важна, отъ тая, която играе една държава съ 5 до 10 милиона население. То би било едно нарушение, бихъ казалъ азъ, на реалната хармония, която трѣбва да съществува въ свѣта. Но покрай всичко туй, което е вѣрно, позволете на единъ човѣкъ, който две години вече фрекантира въ туй Общество, да ви каже, че дори за великитъ държави то е единъ мораленъ опекунтъ, че дори когато представителитъ на велики държави отиватъ да говорятъ тамъ, тѣ се принуждаватъ да пледиратъ дори своитъ егостични интереси не съ аргументи, черпени отъ тѣхния егостизъмъ, а съ европейски аргументи, почиващи на нѣщо общо, което обединява човѣчеството, а не, което го разделява. Самата тая необходимостъ за великитъ дори народи, да се явяватъ тамъ съ единъ общочовѣшки мантилитетъ, а не съ своя личенъ мантилитетъ; самата необходимостъ, тѣ да търсятъ защита и аргументация не въ своитъ интереси брутално взети, а въ едно мотивиране човѣшко, почиваще върху нѣкои отъ общоприетитъ човѣшки принципи, е вече единъ грамаденъ прогресъ за международния животъ на човѣчеството, г-да. Е добре, азъ мога пакъ да ви го повторя, има моменти тамъ, когато думата на единъ издигнатъ по име и по европейска известностъ обществень деятель, макаръ и представителъ на малка държава, има значение, има ефектъ много по-големъ, отколкото думата на представителя на една голѣма държава. И постепенно този елементъ въ Обществото на народитъ, тия, тъй да кажа, идейни защитници на неговата роля и неговитъ функции, тия незаинтересовани лично и затуй по-безкористни и по-обективни представители на малки държави почватъ да иматъ по-голема и по-голема роля въ решенията, въ сѣдбата и въ дейността на Обществото на народитъ. И когато ние правимъ усилия да печелимъ симпатиитъ на Обществото на народитъ, не се касае само да печелимъ симпатиитъ на голѣмитъ, великитъ държави — тѣ и безъ туй сѣ мощни, и безъ туй ние трѣбва да държимъ смѣтка за тѣхнитъ разбирания и интереси — касае се да спечелимъ тия ратници за новото международно право, за новия европейски редъ, който трѣбва да почива на известни предпоставки на справедливостъ; касае се тѣхнитъ симпатии, тѣхната подкрепа да спечелимъ, тѣхъ да имаме не за нѣкакви егостични български интереси, а за каузи, които

почиватъ на правдата и на справедливостта. Е добре, България, преживяла толкова страдания, хулена въ продължение на толкова години, чернена последователно, безъ да е имала възможност да се защити, намира днесъ вече въ лицето на представителитъ на тия незаинтересовани въ голѣмата европейска война държави своитѣ най-добри, своитѣ най-идеални, своитѣ най-красноречиви защитници. Но и това може да бѣде и ще продължава за въ бѣдеще, дотогава, докогато ние въ всички наши действия, и като народъ, и като правителство — това нека се разбере отъ всички въ България — държимъ смѣтка отъ менталитета на тия хора. Да не си правимъ ни минута илюзия, че този менталитетъ ние можемъ да го форсираме, че ние можемъ само да ни изложи, това може да ни намали кредита, който имаме тамъ, това може да ни изолира отъ европейската свѣсть, а тя — кой каквото ще да мисли — е факторъ и може би единствениятъ крупенъ факторъ, върху който ние можемъ да градимъ бѣдещитѣ наши аспирации, законнитѣ, легитимнитѣ наши ревандикации.

Ако е тъй, г-да, и така е, тамъ ще намѣрите отговоръ на критикитѣ, които се отправиха за видимата пасивностъ на българската външна политика. Азъ бихъ попиталъ моитѣ критици: отде знаятъ тѣ, че тая политика е пасивна? Сж ли тѣ въ течение на всички ония усилия, негласни и непублични, които българското правителство прави по всички посоки и по всички линии, за да отстоява интереситѣ на България, легитимнитѣ нейни права, и да ги отстоява съ упоритостъ непрестенна, непрекъсната. Отде могатъ нашитѣ противници съ свѣсть и добросвѣстностъ да кажатъ: вие нищо не правите? Най-много, което могатъ да кажатъ, ако искатъ да бѣдатъ добросвѣстни, то е: вие не правите шумъ, вие не давате гласностъ на вашата политическа акция, вие не поставяте въпроситѣ на едно публично обсъждане, вие не правите апелъ къмъ нѣкакъвъ международенъ форумъ; ние не виждаме публични натиквания, ние не виждаме една публична защита на вашитѣ тези, следователно, оттамъ правимъ заключение, че не се върши нищо или че, ако се върши нѣщо, туй, което се върши, е недостатъчно. Позволете ми да ви кажа, г-да, че това заключение е извънмѣрно погрѣшно. Азъ съмъ дълбоко убеденъ, че ако ние отстояваме тия интереси, за които говоря, не по пѣтищата, по които ги отстояваме, чрезъ единични, непосредствени и постоянни пледирания на тия интереси, а по пѣтищата на една дипломатическа борба, на една публична словесна борба, ние не само нѣма да добиемъ по-бързо резултати, но рискуваме да създадемъ срещу насъ нови блокове, нови комбинации, нови недовѣрия, кристализирани и солидарни, които ще спънатъ нашата акция много по-бързо, отколкото ако тази акция вземе формата не на словесна борба, а формата, достойна и почтена за единъ малкъ народъ — въ която нѣма нищо унижително — на единъ непрестаненъ апелъ и къмъ малки, и къмъ голѣми, и къмъ тѣхната свѣсть, и къмъ тѣхния разумъ, и къмъ тѣхното чувство най-сетне на отговорностъ като създатели на сегашния европейски редъ.

Ако се касаеше да правя политика за своя реклама, та няма на мене, мислите, би било много мѣчно да кажа една публична речъ въ Женева или другаде, където сж аргументи, които ще се изтрѣгнатъ отъ сърцето ми, да пледирамъ онѣзи тези, онѣзи каузи, които и вамъ, и на менъ сж мили? Ако това не се прави, допуска ли нѣкой сериозно, че то не се прави поради безволие или неумение, и нѣма ли въ вашата свѣсть друго предположение — че въроятнo отговорниятъ ръководителъ на външната политика трѣбва да има твърде сериозни причини, преценявайки всички обстоятелства, които той може да знае, за да намѣри, че най-ефикасниятъ пѣтъ е въ всѣки случай пѣтътъ, който съдържа най-малко рискове, а това е пѣтътъ, по който той върви въ преследването и отстояването интереситѣ на България? Азъ никога не бихъ си позволилъ, г-да, за хатѣра на каквото и да било личенъ успѣхъ да изложя каквото и да е интересъ на България на нѣкакъвъ рискъ. Ще предпочета да слушамъ мѣлчаливо упрѣци, ще предпочета да виждамъ легенди да се създаватъ противъ менъ, ще предпочета една демагогия дива да се разтила въ връзка съ моята дейностъ, но азъ при съзнанието на моята свѣсть, че вървя въ най-правия пѣтъ, нѣма да се отклоня отъ него! (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Тукъ ни се препорѣчва една формула, ако се не лѣжа отъ г. Константиновъ, опирайки се на една мисль на г. Барту, известенъ французки държавникъ: „Безъ рискове нѣма печалби“.

Е добре, г-да, позволете ми да ви заява, че по моето дълбоко убеждение България се намира въ такава положение и въ такава фаза, че не е позволено на нейнитѣ държавници да я излагатъ на никакви рискове. Предпочитателно е — и това го казвамъ съзнателно — да се пропуснатъ известни благоприятни възможности; предпочитателно е да се забави съ месеци или година известенъ резултатъ, ако той трѣбва непременно да бѣде свързанъ съ рискове за интереситѣ, за достойнството, за суверенитета на българската държава. И азъ съмъ убеденъ, че когато поддържамъ тази теза, азъ не само изразявамъ общото настроение на българския Парламентъ, азъ изразявамъ — сигуренъ съмъ — волята и разбирането на цѣлокупния български народъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Който иска да прави здрава държавна политика, който иска да прави дълготрайна външна политика, той непременно трѣбва да я постави върху широката база на народното разбиране, за да бѣде тя дълготрайна, неизмѣнна, независима отъ временни каприци, независима отъ промѣни на министри, независима отъ промѣни на кабинети, за да бѣде тя вкоренена въ волята и съзнанието на българския народъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Г. Смиловъ, за отсъствието на когото съжалявамъ, направи една кавалерийска екскурзия, единъ кавалерийски набѣтъ; съ една фраза къса едва ли не направи на пухъ и прахъ цѣлата политика на България. „Границата отъкъмъ Сърбия затворена, дипломатитѣ французки и английски отишли въ Македония на ловъ, защо министърътъ на външнитѣ работи не имъ попрѣчи да отидатъ на ловъ“ и пр. и пр.

Не знамъ, г-да, дали подобава на единъ шефъ на партия съ такава кавалерийска смѣлость да разрешава проблемитѣ на българската външна политика. Азъ не ща да се спра върху неговитѣ думи, защото отсъствува, и не обичамъ задъ гърба на човѣка да критикувамъ. Но азъ дължа да заявя, че ако искаме да бѣдемъ последователни на общо възприетата отъ всички ни формула — че българскитѣ партии всички, и българскитѣ народъ цѣлокупно сж решени да преследватъ цѣлитѣ на нашата външна политика единствено съ мирни срѣдства — трѣбва да разберемъ, че когато се казва мирни срѣдства, то не значи само: безъ пушки, безъ топове, безъ динамитъ, а то значи въ единъ духъ на мирно постижение. То значи сжщо не чрезъ публични словесни дипломатически борби, които често пѣти докарватъ въ отношенията на народитѣ положения на обтегнатостъ почти еднакво опасни, както е положението на война. То значи: ако помимо всичката наша добра воля нашитѣ отношения се влошатъ въ една или друга посока, да бѣде ясно за цѣлъ свѣтъ, че не България носи отговорностъ за това влошаване. Ние сме една изстрадала страна, малко въ положението на жената на Юлий Цезарь: не само трѣбва да вървимъ въ една линия на поведение безукорно, но трѣбва да избѣгваме дори подозрението, че кривимъ по пѣтища, които не отговарятъ на европейскитѣ разбирания.

Поставени да чакаме всичко отъ културна Европа; поставени да чакаме всичко отъ моралното влияние на Обществото на народитѣ, всѣки нашъ жестъ, всѣко наше действие, което би показало една воинственостъ дори на думи, може да има пакостни за България послѣдствия. Но когато се изчерпи всичко; когато до очевидностъ стане ясно, че българското правителство съ нищо не е предизвикало каквито и да било акции или влошаване на отношенията; и когато въпрѣки това не се виждатъ резултати по отношение на известни справедливи български искания, бѣдете убедени, г-да, че ще намѣри правителството достатъчно куражъ и воля и достатъчно умение да отстои, ако трѣбва публично, интереситѣ на България. („Браво“ и продължителни бурни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателъ: Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Голѣмиятъ дебатъ, който се развива презъ последнитѣ две седмици, доказа, че безпретенциознитѣ думи и изречения въ тронното слово създаватъ достатъчно основание, за да се сложатъ на разглеждане твърде важни и голѣми въпроси. А това е още доказателство за направения успѣхъ, за онова положение, което е могло

да постигне нашата държава, че днес, не по инициатива на правителството, а по усет на почитаема оппозиция се засягат тия въпроси. Съжалявам крайно, че оппозицията, която създава това голямо значение на днешния момент и която изобщо взема достойно сложи и разгледа тия големи въпроси, в момента не се намира — в лицето на своите първи хора — помежду ни. Аз не искам да отправя упрек, но от това мога да извадя едно заключение, че в тяхното съзнание е ясно, какво онова, което преследва правителството, средствата и начините, с които то си служи, са такива, против които не може нищо да се възрази и, следователно, няма какво много да чуят.

Г. Марков (з. в): Не са знаели, че ще говорите, затова отсъствуват.

Министър-председател А. Ляпчев: Покрай тези големи въпроси, най-важният от които беше предмет на тъй изчерпателното изложение, което ви даде моят другар, министърът на външните работи, засегнаха се и въпроси, както обикновено, от текущ характер. По-лесно е, тъй да се каже, от това правителствата печелят, а не губят, когато у тях има желание и воля да подобряват работите в страната. И в това отношение аз дори съм благодарен, защото преценката на действията на едно правителство, от добросъвестния оценител не трябва да се прави по отделни случаи, а тя трябва да се прави, като се има пред вид онова, което е било, и онова, което е постигнато.

На свой ред, в управлението, аз ще използвам, което трябва от тази критика. Тук няма да се спирам върху нея.

Засегна се не по-малко важният въпрос за нашето финансово състояние. Моят другар г. министърът на финансите, ще има случай, когато ще дойде разглеждателно на бюджетния проект — то няма да бъде много далеч — да ви направи своето изложение. Той има случай твърде скоро да се обясни по този въпрос. Но нека бъде и мен позволено да кажа две-три думи по този важен въпрос.

Усилията на правителството за финансовото оздравяване на страната дадоха своите резултати не само чрез заемите, а и чрез финансовите мероприятия, взети от самото управление. Тия резултати са налице. Не е тъй дребно да може едно правителство на една победена държава да уреди почти всички въпроси от международен характер, свързани с финансите на държавата; не е тъй дребно да може да отговори на всички задължения; не е тъй дребно да поправи цялата държавна машинария, когато монетата е изгубила своята пълноценност 27 пъти; не е тъй дребно да възврати държавните приходи до единия размер, чрез който да се посрещат макар и най-необходимите нужди на страната, без да се създават причини за крамоли и за нещастия в нея. Не е въ мой обичай да изброявам всички въпроси, които са се уредили през няколкогодишното управление на Демократическия съговор и да правя сравнение. Не бихме и да сме сега. Но забележа се, че бюджетът за 1927/1928 г. бил сключен с един действителен излишък от 60.000.000 л. Трябва да кажа, че в действителност той не е сключен с 60.000.000 л. излишък, а с много по-голям излишък, с стотици милиони, ако ние се съобразим с разпоредженията на нашия закон за бюджета, отчетността и предприятията, да отделим редовните разходи от извънредните разходи защото извънредните разходи трябва да получат покритие не от редовните приходи на държавния бюджет.

Д. Дерлипански (з. в): Нали имаме извънредни бюджети?

Министър-председател А. Ляпчев: Тъкмо това и аз говоря. — Този бюджет, който се приключва, обема в себе си и редовните, и извънредните разходи. Кое е доказателството на това? Я погледнете в нашата страна, какви нови придобивки се отбелязват. Разходите по тези железопътни линии, които се откриват, по тези водопроводи, които се създават, са намалили отпейде своето покритие. Кога България е могла да отблъска такива резултати с своите собствени средства, от своя собствен бюджет? (Продължителни ръкопляскания от сговористите) Аз бих желал да стане един

да ми каже. Но нека не навлизам в подробности на тази материя.

Ние имаме нещастие да се изправим пред разрушителната стихия на земетресението. Загубите от него на първо време, по предварителна оценка, ви съобщих, че възлизат на 7 милиарда лева. Навърно вие желаете да чуете днес нещо по-положително, по-определено. Аз държа, това да се знае и тук, и вън.

Още първия ден на земетресението, 14 април т. г., аз се намерих в Чирпан. Там се дадох нареждания, започнаха да функционират технически комисии, за да приведат в известност разрушенията. Това не е лесна работа. Резултатите от изследванията на техническите комисии, едва сега точно мога да ви ги предам в общи числа, които почиват на списъци, в които е показана всяка една пострадала сграда.

Загубите от държавни сгради, за държавни учреждения и болници, общо в трите окръга, 304 на брой, възлизат към 220 милиона лева — точната цифра е 219.802.000 л. Аз ще си позволя да дам кръглите числа. Към държавните сгради, както вам е известно, у нас, в същност, поради заемите, които държавата дава, принадлежат и училищата. Има кръгло 400 училищни сгради разрушени.

Има разрушени кръгло 400 училищни сгради, при една оценка на загубите от 371.330.000 л.

Има разрушени църкви, които са построени, то се знае от самото население, но които са собствените средства на това население не могат да се възстановят в един кратък период, спрямо които храмове една държава не може да бъде неучастна, не може да бъде без съзнание да се даде възможност на населението да намври едно място, където да отправи Богу своята молитва. Като казвам църкви, аз разбирам не само православни, не само изобщо християнски, а разбирам всички богомолни домове. Тяхният брой възлиза на 243, при една оценка на загубите от 205.787.000 л.

Има разрушени кооперативни сгради, които принадлежат на разни кооперации. Поставяме ги отделно от частните сгради, затова защото тия учреждения, повикани да удовлетворяват известни нужди на населението и да дават тласък на народното стопанство, както знаете, у нас са силно подпомагали от държавата тези учреждения, може да се каже, се крепят на заемите, които им се дават от държавните банки. Тяхният брой възлиза на 102, а оценката на загубите е 26.590.000 л.

Броят на разрушените частни сгради е 73.519, а оценката на загубите, възлиза на 3.532.524.100 л.

Тези оценки на загубите, г-да, са само на сградите. В тях не влизат загубите от движимите имоти, които съставляват една грамадна част от загубите.

Загубите в железни пътища, в железопътни мостове, в железопътни сгради, които трябва да прибавим към държавните загуби, възлизат на 38.000.000 л.

От пропадане на почвата в земетръсната област, по броевете на Марица, загубите възлизат най-малко на 45.000.000 л.

Повреди на шосейни пътища, мостове и т. н. — 32.000.000 л. и други загуби за държавата в земетръсната област — над 64.000.000 л. По този начин дадената ви по-горе цифра от 220 милиона лева кръгло само за държавните сгради, в които се помъшават болници и други учреждения, извън училищата, се възкачва към 399 милиона лева, а това ще каже близо 400 милиона лева.

Ако направим една рекапитулация, ние ще получим, че числото на всичките разрушени сгради достига до 74.568 и загубите възлизат на 4.535.000.000 л. към която сума трябва да прибавим доказаните от Финансовото министерство загуби по отлагане, по несъбиране и т. н. на държавни данъци от 435.000.000 л., заемите, направени вече за училища — 22.000.000 л., лихвите към тях — 15.000.000 л., заемите гарантирани, ще ви кажа по-нататък, от държавата — 140.000.000 л. Всичкото това надминава 5.000.000.000 л., без движимите имоти, без загубите, които е понесло пък народното стопанство, които загуби не можем да ги изброим и да ги изчислим.

За помощта, която трябва да се даде, ние тук, в Парламента, още в първите дни след земетресението втирахме един кредит от 100.000.000 л. В помощ на пострадалите се яви и благотворителността, местна и чуждестранна. Тя продължава още да се проявява, но до днешния ден тя се е изразила в следното: В фонда при

Дирекцията за подпомагане пострадалите от обществените бедствия от България са постъпили 36.600.000 л., а от странство — 22.800.000 л. или всичко 59.400.000 л.; в фонда при „Червен кръст“ от България са постъпили 10.120.000 л., а от странство — 21.990.000 л. или всичко 32.110.000 л.; общо в двата фонда са постъпили от България — 46.720.000 л., от странство — 44.790.000 л., или общо в двата фонда от България и от странство са постъпили 91.510.000 л. Във тези суми не влизат ония разходи, които се извършиха от благотворителността по частен ред, извън тези два фонда. Един ден и те ще станат известни, съгласно нарежданията на закона за подпомагане пострадалите от обществени бедствия.

По този списък на загубите, който ви прочетох подробно, върху държавата тежи сумата — 1.003.200.000 л. Държавата започна да възстановява тези сгради. Дирекцията има на разположение за възстановяването на тези сгради една сума от 41.500.000 л. от бжжанския заем. Аз имам случай да ви обясна, какъ стои този въпрос. Нека го повтора кратко.

Сумите, които дойдоха от чистото произведение на бжжанския заем, но които не се изразходваха изведнъж, които продължават да стоят в чужди банки, носят известни лихви. Според протокола по този заем, тази лихва се прибавя към чистото произведение на заема. Във тягостния момент, в който се намираше нашата държава, комисарят, г. Шарон, беше толкова съобразителен и добър да подпомогне, като даде възможност, щото така образуваната сума над 45 милиона лева, сега близо 50 милиона лева от тези лихви да дойде в помощ на пострадалата област, въпреки да я пази като неотемлима част от специалните нужди за настаняване на бжжанците, толкова повече, че в тази област има коещо да се направи и за бжжанците от тези средства.

Към тая сума от 41.500.000 л. се очаква да се получат двете рати — дванадесетата и тринадесетата — на репарационните издължения. Дванадесетата рата трябва да се внесе на 1 април 1929 г., а тринадесетата — на 1 октомври 1929 г. Оная рата, която се задържа на 1 октомври т. г., според съобщението на Междусъюзническата комисия, одобрено от Главната комисия, отиде за покриване загубите на държавното съкровище, а според същото съобщение, ние имаме основание да разчитаме, че за възстановяване на държавни сгради ще можем да се подпомогнем от следните рати, които се очаква да дадат около 290.000.000 л. И на трето място, очаква се постъплените от 500.000 английски лири от стабилизационния заем, или 335.000.000 л. Всичкото това дава една сума от 666.500.000 л., които имаме надежда да получим — можем дори да кажем, че са налице — срещу един разход, доказан да се направи, от 1.033.200.000 л., което ще каже един недостиг от 336.700.000 л. Когато се говори за финансовото състояние на държавата, не може да се игнорира един такъв факт.

Безспорно, нашата държава, дори подпомогната с избрените средства, остава открита с посочения недостиг от 336.700.000 л. Това се има пред вид и от почитаемата Междусъюзническа комисия, която, подпомогната от наши делегати начело с директора по подпомагането на пострадалите от землетресението, започва да изучава подробно въпроса, и аз храня надежда, че тя ще дойде в подкрепа на държавата, за да можем да намалим загубите от това голямо бедствие, както тя стори и с предшестващата рата.

Навърно представлява интерес да се посочи и онова, което е било извършено досега. Приблизително то се изразява в следното. Когато се отпусна кредитът от 100.000.000 л., каза се, че той ще бъде употребен предимно за първата бърза помощ. Тази бърза първа помощ, за прехрана, за бараки — бараките са над 12.000, от които 6.000 са в селата и почти толкова в градовете — достига над 73.000.000 л.; помощите на частни лица, давани по определени списъци и т. н., много низки поради множеството на пострадалите, с оглед за бързото възстановяване, при дребни разходи, възлизат на една сума около 20.000.000 л.

В общи думи, аз мога да ви кажа, че днес всички държавни учреждения в пострадалите области имат възможност да следват своите занятия, имат поделоня. Цялата учаша се младеж в тая област е подслонена, било в възстановените училища, било в наново, напълно построени такива, било в някои частни помещения. От

рапортите на училищните инспектори аз можах да отбележа, че няма ученик в пострадалите области, който да не е подслонен.

Д. Гичев (з. в): Има села, като Узун-Кърово, напр., в които учебните занятия още не са започнати, поради липса на помещения.

Министър-председател А. Ляпчев: Не зная, г. Гичев, кога сте дошли от там, но аз ви казвам, че това мога да отбележа от рапортите на училищните инспектори. Ако вие сте добросъвестен човек, ще кажете, какво е направено в тази област, в която влиза и вашата избирателна колегия. Като говорите за Узун-Кърово, кажете какво е положението и в съседното Ръжево-Конаре.

Д. Гичев (з. в): Вие, г. министре, вчера получихте протеста на общогражданското събрание в Чирпан, в който се казва, че зимата дойде, а там никаква помощ още не се е почувствувала.

С. Мошанов (д. сг): Какъ не Ви е срам!

Министър-председател А. Ляпчев: Това е една лъжа.

Д. Гичев (з. в): (Към С. Мошанов) Вас трябва да Ви е срам!

Н. Топалов (д. сг): Този протест е една платформа за градските избори — нищо повече. Това го правят хора като Вас без всякакви скрупули!

Д. Гичев (з. в): Както през войната се създадоха богаташи, така и при това народно бедствие се създадох богаташи. Възстановиха се партизани, а не пострадали. Партия се правеше с подпомагането.

Н. Топалов (д. сг): Това е една лъжа. Аз искам вие да направите една анкета там. Недейте само глупости да приказвате.

Д. Гичев (з. в): Аз приемам една парламентарна анкета там, за да се види какво извършихте. Вие влизате в тая парламентарна анкета.

Н. Топалов (д. сг): Аз искам вие да дойдете.

Председателствующ А. Христов: (Звъни) Моля, тишина, г-да!

Министър-председател А. Ляпчев: Г. г. народни представители! Аз ще имам случай да опиша подробно всичко каквото е извършено, но, позволете ми при един дебат по отговора на тронното слово, да не се спирам на тези подробности. Въпросът, който аз засегнах с изложените данни, има своето значение досежно нашия държавен бюджет, досежно нашите държавни финанси. И аз обичам да вървам, че тия институти — думата ми е за финансовия комитет и Комисията по репарациите в Париж — не могат да игнорират тази мъжнотия, този недостиг от 300.000.000 л., който се явява за държавните финанси дори и да бихме били подпомогнати, както ви казах, с отлагането на двете предстоящи рати по репарациите.

Въпросът е свързан и с критиката, която се направи тук досежно инициативите, които трябва да предави българското правителство относно репарациите. За тия, които искат да разберат тоя въпрос, аз мисля, че отговорът съм го дал за момента. За ония, които не са осветлени, те могат да бъдат осветлени всъщност. Но в днешния момент българската държава по други пътища и начини да повдига репарационния въпрос, когато той е повдигнат от факта, от недостига, който трябва да се допълни от прихода на нашия държавен бюджет, аз не знам какъв смисъл има. Признавам, обаче, не само правото, а и дълга на почитаемата опозиция да търси пътища и начини, които тя смъта, че ще ги намери вън от онова, което върши правителството. Но това, което се постига, не можете да откажете, че е нещо реално, нещо действително, когато другото е пожелание може би. Разбира се, репарационният въпрос, тая голяма проблема е свързана и с външната политика на държавата. Тая политика, която

така красноречиво очерта моят другар, е най-пригодната политика за благополучното разрешение и на този финансов въпрос. Нима друга политика по-благоприятна за неговото разрешаване. Но не мога да избягна да кажа две думи за онова, което противоречи на тази политика.

Г. г. народни представители! Нашата държава по едни и по други причини е под едно подозрение. И жалното е, че сегиз-тогиз стават инциденти, които засилват това подозрение или най-малко дават възможност на ония, що имат интерес да ни държат под подозрение, да защищават своето разбиране. Тук се защита каузата на българина, гдето и да се намира той като малцинство — въ чуждите държави. Но не можете вие да ме убедите, че постигането на някакви резултати въ това направление ще може да стане съ едни действия — които се оказаха непригодни дори и тогава, когато ние бяхме въ съседство съ турската държава въ откъснатитъ напоследък от насъ области, надъ които господаруват сега християнски държави, и че тия приноси биха дали някакви други резултати днесъ. Негативни ще бъдатъ тия резултати, въ това съмнение не може да има. Нима защо въ това нѣкой да се съмнява. И ако тъкмо азъ казвамъ тая мисълъ, азъ обичамъ да вървамъ, че тя ще се прецени по достойнство, като казана отъ единъ българинъ, който страда душевно не по-малко отъ който и да е другъ. (Ръжкоплъскания отъ сговориститѣ)

Но последствията отъ катастрофитѣ, разпоредбитѣ на договоритѣ и, за жалостъ, последствията отъ действията на съседитѣ не ни даватъ мира. Явява се въпросъ, какъ ще се преустанови всичко това? По два начина: първо, като се стремимъ да разберемъ днешното положение отъ Европа; като държимъ смѣтка за онова, което ви разясняваше тукъ почитаемиятъ г. Янко Сакъзовъ за разбиранята на европейца и второ, и най-главно, като българското обществено мнение, просвѣтено и добре разбрано, наложи на всички, че не сж търпими ония срѣдства и начини, които не дадохъ резултати едно време и още по-малко сега. Това е споредъ мене пътятъ, по който ние трѣбва да се изцѣримъ отъ онѣзи инциденти тъй нежелателни, тъй пакостни, тъй зле експлоатирани противъ насъ. Разбира се, доколкото зависи това отъ наша страна. Но не мога да скрия, че краятъ на тѣзи нещастни последици не може да дойде само отъ насъ. Това ще зависи отъ ония, които доставяватъ материали за тѣхъ. Азъ бихъ отишълъ много далечъ, ако взема да изброявамъ всичко онова, което става и което вие знаете. Но азъ не мога да не кажа поне едно: съ стотици подданици на съседни намъ държави, хора отъ български произходъ, отъ българско племе, говорещи български езикъ, се учатъ по чужди университети, но не смѣятъ да се върнатъ въ своитѣ родни огнища. Това е фактъ застрашителенъ. (Ръжкоплъскания отъ сговориститѣ) Това е източникъ на злини. Нека респективнитѣ правителства сторятъ своето, та да не се създава единъ тъй отчаянъ елементъ на Балканския полуостровъ.

Г. г. народни представители! Въ цѣлия този голѣмъ дебатъ, разбира се, проличаваха като червена нишка отъ всички страни въпросътъ за кризата. И този въпросъ за кризата не се разглеждаше по фактитѣ, а се търсѣха измислици, подхвърляха се шикани, правеше се една непрепоръчителна политика за хора, които уважаватъ себе си. Защо бѣше всичкото това?

П. Анастасовъ (с. д): Туй за васъ ли го говорите?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Защото желателно е да настане раздоръ въ Демократическия сговоръ, който поддържа днешното правителство. Всичкото около това се върти.

Е добре, да видимъ сега какво бѣ тази криза, какъвъ резултатъ даде тя и какво е Демократическиятъ сговоръ.

Г. Марковъ (з. в): Самъ не си вървашъ, каквото разправяшъ.

П. Анастасовъ (с. д): Мижи, да те лажемъ.

Нѣкой отъ лѣвицата: Бай Рашко само разбра отъ тая работа.

(Оживление и веселостъ всрѣдъ лѣвицата)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: На господата се видѣ странно, че азъ сложихъ въпроса предъ Народното събрание. Преди да отида при Негово Величество, преди

да искамъ полѣзването на кабинета, азъ желяхъ най-напредъ да оповестя на българския Парламентъ, че правителството е решено да поднесе своята оставка, за да даде възможностъ на Държавния глава безъ всякакви стѣснения да се консултира съ почитаемата опозиция.

Д. Дерлипаиски (з. в): И когато бѣхте натоварени да съставите новия кабинетъ, не водихте преговори съ всички.

Д. Гичевъ (з. в): Значи Вие дадохте възможностъ на Държавния глава!...

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Моля Ви се. На това се възразява не отъ Гичева, но отъ хора, мнението на които се ценятъ: „Ами Държавниятъ глава може въкога да се консултира“. А, той може въкога, но едно е положението кабинетътъ самъ да му даде тази възможностъ, а друго е положението, той самъ да се обръща къмъ нѣкого. Мисля, че човѣкъ съ здравъ разумъ нѣма да откаже грамадната разлика между едното и другото положение, а особено пъкъ не ще смѣе нѣкой да откаже и ще трѣбва всѣки българинъ, съ любовъ къмъ свободата, да признае голѣмата заслуга, ще кажа азъ, че се намѣри единъ кабинетъ въ България, следъ всичко това, което ние преминѣхме, да каже: азъ си подавамъ оставката. Да научимъ българскитѣ министри-председатели да си даватъ оставката! (Ръжкоплъскания отъ сговориститѣ)

С. Савовъ (д. сг): Не да чакатъ лопата.

Ц. Табаковъ (зан): Следъ като си осигурятъ властта.

П. Анастасовъ (с. д): Ако знаехте, че кризата не ще се свърши така, както се свърши, нѣмаше да слагате оставка.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Вижте мантилетѣ: „Ако знаехме, че нѣмаше да се върнемъ, нѣмаше да подаваме оставка!“ О, приятелю! Ти не знаешъ какво значи да поднесешъ оставка — че като се търкули, никой не може да го предвиди гдето ще отиде. (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ и лѣвицата)

Д. Нейковъ (с. д): Много права приказка.

П. Анастасовъ (с. д): Е, тъкмо туй Ви казвамъ и азъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: И азъ знаехъ това и го направихъ,...

Д. Грънчаровъ (з. в): Г. Кимонъ Георгиевъ знае какво значи подаване оставка

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:... защото смятахъ, че трѣбва въ нашата страна да привикнемъ съ подаване на оставка.

С. Савовъ (д. сг): Да се научимъ.

Ц. Табаковъ (зан): И да знаемъ кога да си отиваме.

Я. Сакъзовъ (с. д): Има значи надежда, че наскоро пакъ ще има оставка.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Втората причина бѣше: тая опозиция, съ своя печатъ, който въ продължение на 6—7 месеци смущаваше цѣлото българско общество съ всевъзможни измислици за конструкции, реконструкции и т. н., да видимъ какво въ сѣщностъ представлява, какво тя мисли въ тоя моментъ. Защото лесно е да каже нѣкой „Долу Демократическиятъ сговоръ“, но трѣбва да има единъ, който да държи смѣтка за своето достойнство и за утрешния денъ и който трѣбва да запита: какво ще се прави?

Моята оставка бѣше приета отъ Негово Величество. Мене се възложи да съставя кабинета. На първо време не успѣхъ. Може би имаше специални причини, за да не успѣя. Азъ искахъ до последния моментъ да чакамъ, за да видя каква сила представлявате вие. (Ръжкоплъскания отъ сговориститѣ)

Д. Гичевъ (з. в): Уюни сж това.

Г. Марковъ (з. в): Трѣбва да се попита народътъ. Ха, оставете народа да каже.

Министър-председател А. Ляпчев: Е добре, тѣ бидоха поканени да съставятъ кабинета. И когато бидоха поканени да го съставятъ, какъвъ бѣше тѣхниятъ отговоръ като почтени хора? Тѣ го заявиха и въ пресата, и още ежщия денъ се обяви, че комбинация за управление безъ Демократическия сговоръ е невъможна. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Г. Марковъ (з. в): Много работи се казаха въ пресата. Каза се, че и безъ Земледѣлския сѣюзъ не може. Нали Вие сами казахте това?

Министър-председател А. Ляпчев: Какво ще каже това? Това ще каже, че Демократическия сговоръ въ Парламента има едно подавяюще болшинство, но че Демократическия сговоръ . . .

Д. Гичевъ (з. в): Който не се ползува съ довѣрието на народа.

Министър-председател А. Ляпчев: . . . въ самата страна представлява една такава сила, че единъ бѣдещъ кабинетъ, който ще иска довѣрието на българския народъ, и ако иска да върви управлението разумно и гладко, той не може да игнорира тази срѣда, отъ която е излѣзълъ Демократическия сговоръ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Ето смисълътъ на този отговоръ.

Д. Дрънски (д): Всѣка опасностъ отъ оставка сплотява Сговора. Това е ясно.

Министър-председател А. Ляпчев: А пъкъ всѣко желание за управление приближава господата къмъ Сговора. (Оживление)

Д. Дрънски: Нѣма ли други причини за подаване оставката на кабинета? Нѣкакъвъ конфликтъ въ кабинета?

Министър-председател А. Ляпчев: Това сж шика-норства, недостойни за хора, които искатъ да издигнатъ единъ парламентъ, защото отговорътъ на всичкитѣ тѣзи причини е въ състава на новия кабинетъ и въ онова, което ви отговори днесъ г. министърътъ на външнитѣ работи, ако добре сте го разбрали. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

И. Анастасовъ (с. д): Вестникъ „Слово“ писа, че туй е временно разрешение на въпроса, че кризата е само отложена. Вашиятъ вестникъ „Слово“ го писа.

Н. Стамболиевъ (з. в): Вестникъ „Лжчъ“ ще го каже.

Председателътъ (Звъни)

Министър-председател А. Ляпчев: Тѣзи господа, които съ такова нетърпение се въоръжаватъ противъ Демократическия сговоръ, въ какво положение биха се намѣрили днесъ, ако този Демократически сговоръ не съществува? Азъ предоставямъ на тѣхната съвѣст да дадатъ отговоръ.

Д. Гичевъ (з. в): Ще съмне на българския народъ. (Въз-ражения отъ сговориститѣ) Празникъ ще настане въ цѣла България. (Възражения отъ сговориститѣ)

Министър-председател А. Ляпчев: За Гичевъ е тѣй, но азъ не говоря за Васъ, г. Гичевъ. Вие съвсемъ не ме интересувате.

Д. Гичевъ (з. в): Ще стане това, което стана въ Ромъния. Българскиятъ народъ ще празнува освобождението си.

С. Мошановъ (д. сг): Българскиятъ народъ празнува своето освобождение на 9 юний.

Д. Гичевъ (з. в): Освобождението ще стане тогава, когато тази насилническа властъ си отиде.

С. Мошановъ (д. сг): На 9 юний бѣше освобождението на народа. Тогава всички партии бѣхмѣ противъ васъ. (Възражения отъ земледѣлцигѣ)

Председателътъ (Звъни) Моля, тишина!

Министър-председател А. Ляпчев: Г. г. народни представители! Демократическия сговоръ — ще повтора банални истини — не е случайностъ. Той не е комбинация за поемане на властъ. Той е резултатъ на едно нещастно минало. Той е съзнанието, че трѣбва българскиятъ народъ да обедини своитѣ сили, за да може да печели своята кауза по единствения миренъ начинъ, който ни предстои. И отъ тази гледна точка Демократическия сговоръ никога не е билъ враждебенъ къмъ никого.

Д. Гичевъ (з. в): Само въ България.

Министър-председател А. Ляпчев: Той на никого „врагъ“ не е казалъ.

Н. Стамболиевъ (з. в): Само на Земледѣлския сѣюзъ.

Н. Топаловъ (д. сг): На разбойницитѣ.

Министър-председател А. Ляпчев: Демократическия сговоръ на всички ония, които по умисълъ или по заблуда искатъ разстройството на българската държава, е единъ противникъ силенъ, който нѣма да имъ даде възможностъ тѣ да го осъществятъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

С. Кжрловъ (з. в): Кой е противникъ на държавата? Земледѣлскиятъ сѣюзъ ли е противникъ на държавата?

Министър-председател А. Ляпчев: Ако вие не бихте били противници на българската държава, вие нѣмаше да търпите тукъ . . .

Г. Марковъ (з. в): Кого да търпимъ, кажете?

Министър-председател А. Ляпчев: . . . единъ Стамболийски, който ви заявяваше: конституцията, тя е тая, която азъ ще напиша, а не тая, която съществува. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Знаете ли го това? (Въз-ражения отъ земледѣлцигѣ)

Д. Гичевъ (з. в): Много сте малъкъ Вие да оцените дѣлото на Стамболийски за България. (Пререкания между земледѣлци и сговористи Шумъ)

Председателътъ (Звъни) Моля, спокойствие, г да!

Министър-председател А. Ляпчев: Ако обичахте България, вие нѣмаше да направите онова, което направихте на българския народъ.

Д. Гичевъ (з. в): Малъкъ сте да оцените дѣлото на Стамболийски. Хвала на дѣлото на Стамболийски! Това дѣло се оцени отъ българския народъ, това дѣло се оцени отъ демокрацията въ цѣла Европа. Той не е убиецъ на българския народъ. Вие все заявявате, че продължавате миролюбивата политика на Стамболийски, но нѣма кой да ви върва, защо сте недостойни наследници на тоя великъ държавникъ.

Министър-председател А. Ляпчев: Политика на единъ неуравновесенъ типъ (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ), отрицание на всѣка политика! (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Д. Гичевъ (з. в): Недостоеенъ езикъ на единъ министър-председател!

Отъ сговориститѣ: Долу! (Силни възражения)

Д. Гичевъ (з. в): Този, който води нацията като министър-председател, не може да държи такъвъ недостоеенъ езикъ за единъ свой предшественникъ. Това е единъ езикъ достоенъ за всѣки единъ другъ, но не за единъ министър-президентъ. Министър-президентъ такъвъ езикъ не може да държи. (Възражения отъ сговориститѣ) Това не е въпросъ за лично възпитание, а е въпросъ за мѣстото, което заема министър-президентътъ.

Министър-председател А. Ляпчев: Азъ искамъ да назовавамъ нѣщата съ тѣхнитѣ собствени имена. (Пререкания между земледѣлци и сговористи. Шумъ. Тропане отъ сговориститѣ по банкитѣ)

Председателът: (Силно звъни) Спокойствие, г-да.

Министър-председател А. Ляпчев: Г. г. народни представители! Добре стана. (Пререканията продължават. Шумъ)

Председателът: (Звъни) Спокойствие, г-да!

Министър-председател А. Ляпчев: Добре стана, че ме предизвикаха, защото тѣ дадоха аргументъ на едно свое искане. Постоянно се говори за амнистия отъ тѣхна страна. При това тѣхно поведение може ли въкой да имъ дава амнистия — шеста или осма, каква амнистия ще бѣде, не зная — и на кон?

П. Палиевъ (д. сг): И които нищо не сѣ забравили.

Министър-председател А. Ляпчев: Може ли да се дава амнистия на ония, за които тѣ преди малко казаха, въ пререкание сѣ г. министра на външнитѣ работи, че тѣ сѣ отказали отъ тѣхъ? А вие знаете ли кои сѣ тѣ? Азъ имамъ списъка имъ — какво получава всѣки единъ ежемесечно отъ тѣхъ.

Ц. Стоянчевъ (з. в): Защо не го кажете?

Министър-председател А. Ляпчев: Нѣма зашто азъ да го казвамъ. Никой сръбски държавникъ нѣма да скрие; открито ще ви го кажатъ, че тѣ иматъ, тѣй да се каже, официаленъ фондъ, сѣ който ги поддържатъ. Това не е тайна, тѣ не го криятъ.

Ат. Малиновъ (з. в): Кажете ги, вие не ги знаете.

Министър-председател А. Ляпчев: Идете въ Дирекцията на полицията, ще видите. Вие ги знаете, г-да!

Ц. Стоянчевъ (з. в): Кажете ги! Иначе, ще излъже, че инсинуирате.

Министър-председател А. Ляпчев: Вие докажете по какъвъ начинъ и по какви пѣтища получавате милиони, за да откупувате сгради. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Отъ земледѣлцитѣ: Кажете вие това! (Възражения)

Г. Марковъ (з. в): Вие инсинуирате.

Министър-председател А. Ляпчев: Азъ не съмъ ви отнелъ възможността да си приберете сградитѣ, като дадете паритѣ, защото банцитѣ, които сѣ ви дали тия кредити, тѣ гледатъ на парата. Не искамъ да ви притѣснявамъ и стѣснявамъ, но понеже вие се отказвате отъ това и казвате: дайте ги данни, за кой какъ взема, азъ ви отговарямъ: ето вие, г. Муравиевъ, я се обяснете какъ намѣрихте тия 9 милиона?

К. Муравиевъ (з. в): Много съмъ доволенъ, че подслушвате това, което Ви каза г. Славейко Василевъ. (Оживление всрѣдъ сговориститѣ)

Министър-председател А. Ляпчев: Моля, търпение, г-да.

К. Муравиевъ (з. в): Азъ ще имамъ случая, може би, да поясня откъде ги имаме. Можете да проверите по книгитѣ въ нотариуса и навсѣкѣ. Но азъ се радвамъ, че г. министър-председателътъ толкова леко премахва инсинуации и обвинения. Тия хора, които дадоха паритѣ, не сѣ неизвестни. Тѣ ще разбератъ отъ тия инсинуации и обвинения, колко сериозно може да обвиняватъ хората отъ тая маса (Сочи министерската маса) въ България. Азъ съмъ много доволенъ отъ тая инсинуация, отъ тия изявления.

Отъ сговориститѣ: Откъде ги имате тия милиони, кажете? (Глъчка. Председателътъ звъни)

К. Муравиевъ (з. в): Паритѣ сѣ взети отъ чешки кооперации и банки. Това мога да ви кажа.

Министър-председател А. Ляпчев: Г. г. народни представители! Азъ повтарямъ, че не съмъ ги стѣснявалъ, не съмъ ги притѣснявалъ, не ги преследвамъ. Азъ тия въпроси

не бихъ ги засегналъ, ако тѣ не бѣха ме предизвикали. Но мога да ви кажа, и ще признаете, че тѣ не сѣ тѣй хрисими, не сѣ тѣй чисти, когато заявяватъ, че нико общо нѣматъ сѣ хората отъ Елградъ или другаде. Недейте лѣга, недейте се самоунижава!

Отъ земледѣлцитѣ: Кажете ги, пояснете се!

Г. Марковъ (з. в): Абсолютно нищо не казвате, освенъ само да хвърляте фрази. Праздни приказки!

Министър-председател А. Ляпчев: Какво искате повече да ви кажа? Ето ви Муравиевъ — той да ви каже. Той знае по-добре отъ менъ.

К. Муравиевъ (з. в): Г. министър-председателю! Азъ ще пратя Вашата речъ на тия, които дадоха паритѣ, и ще ги помоля (Възражения отъ сговориститѣ) официално да Ви отговорятъ тѣ и Вие ще видите подписи може би на чужди министри. (Възражения отъ сговориститѣ Глъчка)

Министър-председател А. Ляпчев: Подписитѣ на чужди министри по такива въпроси не сѣ препорѣчителни за такива министри. Азъ това смѣло мога да го заявя, които и да сѣ тѣ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

К. Муравиевъ (з. в): Това е кооперативна акция, а не политическа.

Министър-председател А. Ляпчев: Министри, които да се бъркатъ въ парични въпроси, въ парични сдѣлки на чужди партии — тая работа не е красива.

К. Муравиевъ (з. в): Тая работа е кооперативна, не е политическа. Има разлика.

Д. Гичевъ (з. в): Вие защо сключвате заемъ? Какво престѣпно има, ако едно кооперативно сдружение сключи заемъ отъ друго кооперативно сдружение? Какво престѣпно има тукъ? (Възражения отъ сговориститѣ) Нима въ вашитѣ народняшки банки нѣма чужди капитали, нѣма капитали отъ Италия, Франция и Белгия? Какво престѣпно има, ако въ Синдикалната централа има чужди капитали? Тамъ има капитали на чужди кооперативни сдружения. Какво престѣпно може да има въ това? Кажете го явно, че вие сте недоволни, загдето не можахте да унищожите земледѣлската организация, . . .

Отъ сговориститѣ: Е-е-е!

Д. Гичевъ (з. в): . . . загдето не можахте да унищожите нейната икономическа мощъ — кооперациитѣ. Кажете явно, че тамъ ви боли.

С. Мошановъ (д. сг): Г. Ляпчевъ десетъ пѣти отлага продажта, за да не мине вашиятъ „Домъ“ въ чужди ръце.

Д. Гичевъ (з. в): За да го вземете за 400.000 л. Съюзътъ на българскитѣ земледѣлски кооперации има дългъ къмъ българската държава отъ 20 милиона лева и вие не посѣгате да конфискувате неговитѣ имоти, а вие имаме дългъ само 400.000 л., и вие посегнахте да конфискувате имотитѣ на Синдикалната централа, които сѣ оценени за 10 милиона лева. Това е то кооперативната политика на г. Ляпчевъ!

Н. Топаловъ (д. сг): Ти за кооператизъмъ не разправай!

Т. Кожухаровъ (д. сг): Г. Марковъ! По този въпросъ Вие бѣхте на друго мнение.

Г. Марковъ (з. в): Затворилъ съмъ си ушитѣ и не мога да Ви чуя.

Министър-председател А. Ляпчев: Ако азъ бихъ хранилъ нѣкаква неприязнь къмъ вашата кооперация, тя не би имала това, което има.

И тѣй, г. г. народни представители, Демократическиятъ сговоръ би се най-добре разбралъ отъ всѣки едно, ако би се запиталъ, какво би било безъ него въ тая страна и ако би премислилъ всичко онова, което бѣше у насъ до Демократическия сговоръ и всичко онова, което стана благодарение на Демократическия сговоръ.

Има ли нужда да ви описвамъ всичко това азъ? Къмъ тѣзи, които сж негови заклетѣ врагове, както се обаждаатъ, къмъ тѣхъ азъ не се обръщамъ. (Възражения отъ земледѣлцитѣ) Но онѣзи, които говорятъ за сговоръ; ония отъ всички лагери — па и отдѣлни личности въ лагера на другитѣ — които на великата дата 9 юний...

В. Драгановъ (з. в): Позорната дата!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: ... се намѣриха сплотени съ всички тѣзи срѣди, отъ които излѣзна Демократическиятъ сговоръ, трѣбва да знаятъ едно, че не трѣбва да се подронва една сила, каквато е Демократическиятъ сговоръ. Отъ друга страна, Демократическиятъ сговоръ трѣбва да щади едно — че той е длъженъ като сговоръ да проявява сговорчивостъ съ всички срѣди, които сж съгласни съ неговитѣ разбирания за напредъка на нашата дѣржава. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: За убийството на Земледѣлския съюзъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: По този начинъ, чрезъ този пѣтъ, отъ жакерии, отъ варварщини, отъ болшевишки похвати ще спасимъ България завинаги. (Бурни продължителни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

И народътъ въ пълно разбиране на така поставения му въпросъ отъ день на день все по-силно проявява своята воля въ подкрепа на Сговора (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ). Свидетелство за това сж и последнитѣ избори за окръжни съвети. Недейте мисли, че такова небивало число гласове, че такъвъ грамаденъ процентъ на гласове може да се събере отъ една власт, която не се тачи, и провалянето на която се иска. Това е невъзможно.

К. Муравиевъ (з. в): И други сж получавали при избори много гласове.

Ц. Стоянчевъ (з. в): Где е Вашата логика?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Логиката ми е много здрава.

Ц. Стоянчевъ (з. в): Ние преди 9 юний имаме повече гласове. Народътъ бѣше съ насъ преди 9 юний. Кѣде е Вашата логика?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Вие имате повече гласове, когато бѣхте поставили въ затвора всичко видно и интелигентно въ тая страна и тѣпчехте всичко наоколо си, даже комуниститѣ, вашитѣ другари, ги пренесохте на островъ „Св. Анастасия“. И вие ще ми говорите за логика!

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Комуниститѣ сега сж ваши кметове.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Сплотяването на тѣзи сили, които съставляватъ Демократическия сговоръ, става въ името на голѣмитѣ интереси на България, на българския народъ и въ името на човѣщината, ...

Отъ земледѣлцитѣ: О-о-о!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: ... за да се зачете достойнството и правата на народа. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ. Възражения отъ земледѣлцитѣ)

Съ това знаме ние ще вървимъ напредъ. Съ него знаме ние не тѣпчимъ никого. (Продължителни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Съ него знаме ние ще победимъ ония, които искатъ тирания и произволи да насаждатъ въ тая страна. (Продължителни бурни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ).

К. Муравиевъ (з. в): Въ името на „човѣщината“ вие избихте толкова хора и продължавате и сега да стреляте народни представители.

Председателъ: Които приематъ на първо четене проекто-отговора на тронното слово, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Предлагамъ да му се даде спешностъ.

Председателъ: Има предложение за спешностъ.

Които приематъ това предложение, моля да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Моля г. докладчика да прочете отговора на тронното слово на второ четене.

Докладчикъ С. Мошановъ (д. ср): (Чете)

„Ваше Величество,

Катастрофалното земетресение въ Южна България донесе нови изпитания на българския народъ. Навременнитѣ и бързи мѣрки, които съ съдействието на Парламента се взеха отъ правителството, спомогнаха на пострадалото население да понесе съ твърдостъ и упование сполетѣлото го нещастие. Народното събрание ще одобри всички мѣроприятия на правителството, които ще целятъ да се възстановятъ развалинитѣ. То особено цени щедростта на мѣстната и чуждестранната благотворителностъ въ първитѣ дни на бедствието, готовността на Обществото на народитѣ да увеличи размѣра на държавния заемъ съ огледъ на нуждитѣ на възстановяването и отзивчивостта на Междусъюзническата комисия по репарациитѣ да се извършва едно временно облекчение въ плащането на репарационния дългъ“.

Председателъ: Които приематъ първия пасажъ, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ С. Мошановъ (д. ср): (Чете)

„Ваше Величество,

Заемътъ, чиято полезностъ и необходимостъ за повдигане на народното стопанство, Народното събрание на нѣколко пѣти има случая да признае, е вече свършенъ фактъ. Народното събрание високо цени съдействието, което по този случай се даде отъ финансовия комитетъ и Съвета на Обществото на народитѣ. Това съдействие издава отново да докаже благосклонността на цивилизования свѣтъ къмъ миролюбива България“.

Председателъ: Които приематъ втория пасажъ, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ С. Мошановъ (д. ср): (Чете)

„Ваше Величество,

Народното представителство е доволно, че Ваше Величество е използвалъ попълването на кабинета, за да влѣзе въ съприкосновение съ представителитѣ на политическитѣ течения въ страната и се радва, че сте констатирали единодушието на нацията по голѣмитѣ въпроси, което е залогъ за доброто бъдеще на отечеството“.

Председателъ: Които приематъ третия пасажъ, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ С. Мошановъ (д. ср): (Чете)

„Ваше Величество,

Народното събрание ще обсъди законопроектитѣ, които правителството ще му предложи и ще приеме всички ония, които целятъ повдигане благосъстоянието на народа и неговото спокойно развитие.

Да живѣе Негово Величество Царьтъ!

Да живѣе България!“

Председателъ: Които приематъ четвъртия пасажъ, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема. (Продължителни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

На дневенъ редъ за утрешното заседание ще се постави като първа точка трето четене на проектоотговора на тронното слово и следъ това останалитѣ точки отъ дневния дневенъ редъ.

Които приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. и 2 м.)

Председателъ: **АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ**

Подпредседателъ: **А. ХРИСТОВЪ**

Секретаръ: **СТ. РЯСКОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. Антоновъ**

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народните представители: Желю Тончевъ, Стойчо Георгиевъ, Мехмедъ Алиевъ Салиевъ, Петъръ Панайотовъ, Кара-Али Мустафовъ, Димо Кьорчевъ, Мехмедали Герай, Григоръ Василевъ, Иванъ Ангеловъ, Янко Куцаровъ, Панайотъ Тинчевъ Калчевъ, Еминъ Агушевъ, Хафузъ Садъкъ Алиевъ, д-ръ Димо Желъзковъ, Добри Митевъ, Стефанъ Стефановъ, Иванъ Бомбовъ, Димитъръ Зографски, Кузманъ Куневъ, Петъръ Стояновъ, Георги Пъчевъ, Гето Кръстевъ, д-ръ Владимиръ Бурилковъ, Стефанъ Димитровъ, Христо Стояновъ и Георги Нешковъ	255	2) отъ народния представител Д. Димитровъ къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве относително арестуването на 22 ноемврий н. г., въ гр. Сливенъ, отъ органиѣ на властѣта, шесть души работници, които разпространявали професионална литература. (Съобщение) . . .	255
Питания:		3) отъ народния представител Т. Мечкарски къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве — че въ с. Липница, Орѣховска околия, се подвизава единъ самозванъ „фелдшеръ“ медицински, руснакъ, който нѣма право да лѣкува. (Съобщение) . . .	255
1) отъ народния представител Д. Нейковъ, къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве относително терорътъ и разни произволи отъ тайни агенти, начело съ детектива Йовчо Пистровъ, вършени отъ два месеци въ селата Обручише и Навъженъ, Харманлийска околия. (Съобщение) . . .	255	Законопроектъ за морското училище (Съобщение) .	255
		Проектноотговоръ на тронното слово (Първо четене — продължение разискванията и приемане, приемане и на второ четене) . . .	256, 271
		Дневенъ редъ за следующето заседание . . .	271